సంజ్ఞాసూచని అనఁగా గుర్తుదెలుపునది.

అష్టవర్గవులు.

౧ కాకోళి.
౨ క్షీరకాకోళి.
౩ వృద్ధి.
౪ మహావృద్ధి.
౫ మేధా.
౬ మహామేధా.
౭ జీవకము.
౮ వృషభకము.

చతుర్జాతకములు.

౧ ఏలఁకులు.
౨ లవంగచెక్క.
౩ లవంగపత్రి.
౪ నాగకేసరములు.

తృణపంచమూలములు.

౧ రెల్లు.
౨ కాకిరెల్లు.
౩ చెఱకు.
౪ వెదురు.
౫ దర్భ.

త్రిజాతకములు.

౧ ఏలఁకులు.
౨ లవంగచెక్క.
౩ లవంగపత్రి.

త్రిక్షారములు.

౧ సర్జక్షారము.
౨ యవక్షారము.
౩ వెలిగారము.

దశమూలములు.

౧ కోలపొన్న.
౨ నేలపొన్న, ములక.
౩ ముయ్యాకుపొన్న.
౪ వాకుడు.
౫ కలిగొట్టు, పాటలి.
౬ తక్కిలి.
౭ దూదుర్గ, దుందిగ.
౮ పెద్దములక, పల్లేరు.
౯ మారేడు.
౧౦ పాదిరి, పెనుగుమ్ముడ

పంచకోలములు.

౧ పిప్పలి.
౨ తక్కోలము.
౩ చవ్యము.
౪ చిత్రమూలము.
౫ శొంఠి.

పంచలవణములు.

౧ సైంధవలవణము.
౨ కాచలవణము.
౩ బిడాలవణము.
౪ సముద్రలవణము.
౫ సౌవర్చలవణము.

ప్ర - ప్రసిద్ధము.
సం - సంజ్ఞాసూచని.

శ్రీరస్తు.

వైద్యశతశ్లోకియందలి విషయములు.

వైద్యశతశ్లోకీయందలి విషయములు ముగిసెను.

---

* దశమూలములు. ఇట్టివానిని సంజ్ఞాసూచనం దెలిసికొనవలయును.

శ్రీరస్తు.

జ్వరకాలాదినిర్ణయము.

శ్లో॥ అథాతస్సంప్రవక్ష్యామిజ్వరకాలాదినిర్ణయం।
కాలంశాస్త్రేణవిజ్ఞాయచికిత్సాంశాంతిమాచరేత్॥ ౧

తా॥ పిమ్మట జ్వరములుమొదలగువాని కాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాను. శాస్త్రముచేతఁ గాలమునెఱింగి చికిత్సను, నక్షత్రాది శాంతిని జేయవలయును॥ ౧

శ్లో॥ రేవత్యామనురాధాయాం జ్వరోబహుదినంభవేత్ ।
మూలాశ్వినీకృత్తికాసుద్విమాసంరోగసంభవః ॥ ౨

తా॥ రేవతీ, అనూరాధా నక్షత్రములయందు జ్వరముగనిపించినబహుదినములుశ్రమపఱచును. మూల, అశ్విని, కృత్తిక ఈనక్షత్రములయందు రోగముపుట్టిన రెండునెలలు॥ ౨

శ్లో॥ భరణ్యాంశ్రవణేచిత్ర శతతారాసుయోజ్వరః ।
ఏకాదశదినంజ్ఞేయంమఖాయాంవింశతిస్తథా। ౩

తా॥ భరణి, శ్రవణము, చిత్త, శతభిషము, ఈనక్షత్రములకు పదునొకండుదినములు, మఖానక్షత్రమునకు నిరువదిదినంబులు॥ ౩

శ్లో॥ ధనిష్ఠాసువిశాఖాసు హస్తేపంచదశావధి ।
తథామృగోత్తరాషాఢానక్షత్రేమాసనిర్ణితే॥ ౪

తా॥ ధనిష్ఠ, విశాఖ, హస్త, ఈ నక్షత్రములకుగడువు పదిహేనుదినములు, మృగశీర్ష, ఉత్తరాషాఢ, ఈ నక్షత్రముల కొకనెల।

శ్లో॥ ఉత్తరాయాంతథాపుష్యే రోహిణ్యాంచపునర్వసౌ ।
తథోత్తరాభాద్రపదా నక్షత్రేసప్తవాసరాః॥ ౫

తా॥ ఉత్తర, పుష్యమి, రోహిణి, పునర్వసు, ఉత్తరాభాద్ర, వీనికి నేడహోరాత్రములు॥

శ్లో॥ ఆర్ద్రాశ్లేషత్రిపూర్వాసు జ్యేష్ఠాస్వాతౌతథాంశతః ॥ ౬

తా॥ ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, పుబ్బ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, ఈనక్షత్రములయందు వ్యాధిగ్రస్తుఁడైన రోగికి ఆనక్షత్రమెన్నవయలయో అన్ని దినములు గడువు.

శ్లో॥ జన్మనక్షత్రరోగాస్తౌ మండలం దేహపీడనం ।
జన్మవారేజ్వరోత్పత్తౌ మండలార్ధంవినిర్దిశేత్ ॥ ౭

తా॥ జన్మనక్షత్రమున వచ్చిన రోగము నలువదిదినములు ధించును. జన్మవారమందైన నిరువదిరోజులు.

శ్లో॥ తథాజన్మదినేరోగో మాసంపీడయతిధ్రువం ।
రోగోద్భవోజన్మలగ్నే ద్వాదశాహంబుధావిదుః॥ ౮

తా॥ జన్మదినమందు వచ్చిన రోగ మొక నెలకు మానును. జన్మలగ్నమందు గలిగిన తెవులు పండ్రెండు దినములకు మానును. ౮

శ్లో॥ అమాయాంభరణీయోగే షాణ్మాసంజ్వరమాదిశేత్ ।
కృష్ణాష్టమ్యాంమందవారే రోగంపర్యాంతమాదిశేత్ ॥ ౯

తా॥ భరణీ నక్షత్రముతోఁ గూడిన యమావాస్యయందుఁ గలిగిన జ్వరము ఆఱునెలలు తొందర పెట్టును. శనివారముతోఁగూడిన కృష్ణాష్టమియందు గలిగిన రోగము పర్యాంతము అనఁగా పైనెల పున్నమవఱకు నుండును.

శ్లో॥ కృష్ణాంగారచతుర్దశ్యాం సార్ధమాసేమహాభయం ।
భానువారేగ్నినక్షత్రే ద్వావింశద్దినమీరితం॥ ౧౦

తా॥ మంగళవారముతోఁ గూడిన కృష్ణచతుర్దశియం దుదయించిన రోగ మొకటిన్నరనెల మిక్కిలి భయంకరముగ నుండును. కృత్తికా నక్షత్రముతోఁ గూడిన భానువారమందైన నిరువది యహంబు. ౧౦

శ్లో॥ విపన్నైధనతారాసు సప్తాహంరోగపీడనం ।
త్రయోవింశతినక్షత్రే జన్మనక్షత్రరోగకః॥ ౧౧

తా॥ విపత్తారయందును, నైధనతారయందును గలిగిన జ్వరము ఏడుదినము లుండును, ఇరువదిమూడవ నక్షత్రమందుఁ గలిగిన జన్మనక్షత్రమువలె నలువదిదినములకు ముందు మానదు.

శ్లో॥ త్రయోవింశద్దినాంతస్యా ద్వ్యషనాడీషుయోగదః ।
అష్టాహంబాధతేవ్యాధిర్మహాపాతేషుపాతకీ॥ ౧౨

తా॥ ఇరువదిమూఁడవ తిథియందును, త్యాజ్యకాలమందును గలిగిన రోగము ఎనిమిది దినములు బాధించును. మహాపాతయందుఁ బుట్టిన పదియేను దినములవఱకు మానదు. ౧౨.

శ్లో॥ రోగోద్భవోరాహుకాలే తిథిసంక్రూరమాదిశేత్ ।
శనిస్థితర్క్షే రోగాప్తౌ సశేషోవత్సరావధి॥ ౧౩

తా॥ రాహుకాలమందుఁబుట్టిన జ్వరము మూఁడుదినములు మిగులఁ గ్రూరముగ నుండును. శనియున్న నక్షత్రమందు రోగమును బొందిన రోగికి నొకయేఁడు రోగము మానదు. ౧౩

శ్లో॥ అంగారకస్థితర్క్షేషు సార్ధమాసంవినిర్దిశేత్ ।
పంచాంగశుద్ధిసంయుక్తే క్షిప్రారోగ్యంవినిర్దిశేత్॥ ౧౪

తా॥ అంగారకుఁడున్న నక్షత్రమందు జ్వరమువచ్చిన ఒకటిన్నర నెల పీడించును. పంచాంగ శుద్ధిగల దినమందువచ్చిన నతిత్వరలో నా రోగమును బోవును. ౧౪

శ్లో॥ శుభర్క్షేక్షేమతారాయాం గురుచంద్రబలాన్వితే ।
వక్తవ్యంసులభారోగ్యం దీర్ఘమాయుర్వినిర్దిశేత్॥ ౧౫

తా॥ శుభనక్షత్రమందును, క్షేమతారయందును, గురుచంద్రబలములు గలిగియున్నప్పుడును వచ్చిన రోగము సులభముగ మాని దీర్ఘాయుష్మంతుఁడై యుండును. ౧౫

శ్లో॥ వ్యాయామవనితాసంగ యుద్ధచింతాభయాదిభిః ।
క్షౌరాభ్యంజనవాతాద్యైర్దీర్ఘజాడ్యంవినిర్దిశేత్॥ ౧౬

తా॥ త్రిప్పటలు, స్త్రీసంగము, యుద్ధచింత, భయము మొదలగు వానిచేతను ఆయుష్కర్మను, అభ్యంజనము, వాతకాలములచేతను జాడ్యము దీర్ఘమగును.

శ్లో॥ కీటలగ్నేవిషవ్రాహే సార్పర్క్షే రాహుకాలగే ।
విషంహంతినసందేహో జీవేస్థంబలోదయే॥ ౧౭

తా॥ వృశ్చికలగ్నమందును, ఆశ్లేషానక్షత్రమందును, రాహుకాలమందును సర్పదష్టమైన నావిషము చంపకమానదు. (అయినను) గురుబలము అనఁగా బృహస్పతి శుభుఁడుగానున్న నొకవేళ బ్రదుకును.

శ్లో॥ సాంఘూతికః కుంభలగ్నే మందాంశే గుళికోదయే ।
భరణ్యామష్టమర్క్షేచ కాలచ్ఛిద్రం నజీవతి॥ ౧౮

తా॥ కుంభలగ్నమందును, శన్యంశమందును, గుళికకాలమందును, భరణి, ఆశ్లేష ఈ నక్షత్రములయందును, కాలచ్ఛిద్రము లనగా సంధ్యాదులయందును సాంఘూతికమనఁగా వాంతి భ్రాంతి కలిగిన బ్రతుకుటలేదు. ౧౮

శ్లో॥ క్షిత్యుత్కరే త్రిమార్గేచ శ్మశానే కంటకద్రుమే ।
అకస్మికానాం రోగాణా ముత్పత్తౌ భయమాదిశేత్॥ ౧౯

తా॥ పెంటదిబ్బకు సమీపమునను, మూడుమార్గము లొకటిగఁగూడిన స్థలమందును, వలికెలదిబ్బయందును, ముండ్లచెట్టుదగ్గిరను, ఉన్నట్టులుండి కలిగిన రోగములు భయంకరమౌను, ౧౯

శ్లో॥ దుస్స్వప్నం దుర్నిమిత్తేచ గోదేవద్విజదూషణే ।
పైశాచికే సముత్పన్నో రోగస్తం బాధతేచిరాత్॥ ౨౦

తా॥ దుస్స్వప్నము, దుశ్శకునము, గోవులను, బ్రాహ్మణులను, దేవతలను దూషించుట, గాలిసోకుట మొదలగునవిగలిగిన వెంటనే వచ్చిన రోగము వాని బహుకాలము బాధించును. ౨౦

శ్లో॥ మసూరికాస్ఫోటకాదా గడుకచ్ఛుర జేషివా ।
గుల్మగ్రంథిక్షయాదౌతు జ్వరంతత్కాలమాదిశేత్॥ ౨౧

తా॥ తట్టు, స్ఫోటకము, గడ్డ, దద్దు, గుల్మము. గ్రంథి, గయము, వీనికిఁగాఁగలిగిన జ్వరము తత్కాలమందుమాత్రము బాధించి నివర్తియగును. ౨౧

శ్లో॥ బాలగ్రహ నిమిత్తేతు షోడశాహాంతముచ్యతే ।
జ్వరాదిసర్వరోగాణా మేవంకాలాదినిర్ణయః॥ ౨౨

తా॥ బాలగ్రహము సోఁకుటచేఁ గలుగు జ్వరము పదియారుదినములవఱకు నుండును. ఇట్లు జ్వరములు మొదలగు సర్వవ్యాధులకు కాలనిర్ణయము నెఱుంగునది.

ఇది మాధవసంహితయందు జ్వరాదికాలనిర్ణయము ముగిసెను.

వైద్యశతశ్లోకి - సటీకా.

జ్వరములకు.

మూ॥ ముస్తాపర్పటధన్వయాసధనికా భూనింబవిశ్వామృతా। మృద్వీకాకుశమూలనింబ సహదేవ్యారగ్వధవ్యాధయః। సేవ్యాంభస్సునిషణ్ణచందనబలా పాఠావచీశారిబా। ఖర్జూరత్త్రిఫలామధుర్యవనికాచాశ్వత్థజంవల్కలం॥ ౧

రాస్నానిర్జరదారుచవ్యచపలా మూలాని మూర్వోత్పలం। మంజిష్ఠాకణవేణుపత్రకటుకా భార్గీపటోలస్తథా। స్తన్యక్షోణిభుజంగ పుష్యతిలకా రుద్రాక్షగోరోచనా। నాసాకేరజలాజ్యవత్సకసితాః సర్వాస్సిహంతిజ్వరాన్॥ ౨

టీక॥ ముస్తా-తుంగముస్తెలు, పర్పట-పర్పాటకము, ధన్వయాస-తీటకసింద-దురదగొండి, ధనిక-ధనియాలు, భూనింబ-నేలవేము, విశ్వా-శొంఠి, అమృతా-తిప్పతీగె, మృద్వీకా-ద్రాక్ష, కుశమూల-కుశమూలములు, నింబ-వేము, సహదేవ-గరిసెపాకు, అరగ్వధ-రేల, వ్యాధి-చంగల్వకోష్టము, సేవ్య-వట్టివేరు, అంభః-కురువేరు, సునిషణ్ణ-పులిచింత, చందన-శ్రీగంధము, బలా-చిట్టాముట్టి, పాఠా-నేలవేము, వచీ-చల్లగడ్డ, శారిబా-సుగంధపాల, ఖర్జూర-ఖర్జూరము, త్రిఫల-త్రిఫలములు, మధు-తప్ప, యవనికా-జాతుహోమము, అశ్వత్థజంవల్కలం-రావిచెక్క, రాస్న-సుంపరాష్ట్రము, నిర్జరదారు-దేవదారు, చవ్య-చెవ్యము, చపలామూల-మోడి, మూర్వా-చాగ, ఉత్పల-కలువగడ్డ, మంజిష్ఠ-మంజిష్ఠ, కణ-పిప్పలి, వేణుపత్ర-వెదురాకు, కటుకా-కటుకరోహిణి, భార్గీ-గంటుభారంగి, పటోల-చేదుపొట్ల, స్తన్య-చనుబాలు, క్షోణి భుజంగ-ఎఱ్ఱలు (నానపాములు) పుష్యతిలక-సున్నపురాయి, రుద్రాక్ష-రుద్రాక్ష, గోరోచనా-గోరోచనము, నాసా-అడ్డసరము, కేరజల-ఎళనీరు, అజ్య-పాతనెయ్యి, వత్సక-కొడిసెపాల, సీతా-చక్కెర, ఈ

౧ కనాలు

షౌషధములు. సర్వాన్ - సమస్తములయిన, జ్వరాన్ - జ్వరములను, నిహంతి-పోగొట్టును. ౧, ౨

శీతజ్వరములకు.

పాఠాదార్వీమహాబలాత్రికటుకాజాజీరసోనా స్తథా। విష్ణుక్రాంతసినాడికాగృహభవో ధూమస్తులస్యాద్వయం। నారంగస్యశలాటుపత్రమరలు త్వక్పత్రనిర్గుండికా । భార్జీపక్వవటచ్ఛదాశ్చ సకలాన్ శీతజ్వరాన్నాశయేత్॥ ౩

టీక॥ పాఠా-నేలవేము, దార్వీ-మానిపసపు, మహాబలా-పేరాముట్టిచెట్టు, త్రికటుక-త్రికటువులు,అజాజి-జీలకఱ్ఱ, రసోనా-వెల్లుల్లి, విష్ణుక్రాంత - విష్ణుక్రాంతము, సినాడికా- అటికమామిడి, గృహభవో ధూమ-కరెదూపము, తులస్యాద్వయం-తులసి,భూతులసి, నారంగస్య శలాటుపత్రం-నారింజపిందెలు, ఆకులు, అరళుత్వక్-దుండిగపుచెక్క, పత్రి-లవంగపత్రి, నిర్గుండికా - నల్లవావిలి, భార్జీ-గంటుభారంగి, పక్వవటచ్ఛదః- మఱ్ఱిపండాకు. ఈయౌషధములు, సకలాన్ఛీతజ్వరాన్-సమస్తశీతజ్వరములను, నాశయేత్-నశింపఁజేయును॥ ౩

నెత్తురుపైత్యమునకు.

వాసాపర్పటసేవ్యచందనపయః కేరప్రసూనాంబుద ద్రాక్షాయష్టిమధూకమేఘనినదశ్రేష్ఠాశ్చఖర్జూరికాః। దూర్వాదాడిమశుష్కగోమయవరీక్షీరాజ్యమత్స్యేక్షణాః క్షౌద్రంమోచరసేవటాంకురసితాఘ్నన్త్యస్రపిత్తామయాన్ ॥ ౪

టీ। వాసా-అడ్డరసము,పర్పట-పర్పాటకము, సేవ్య-వట్టివేరు, చందన-శ్రీగంధము, పయః-తవక్షీరి, కేరప్రసూనే-టెంకాయపువ్వులు, అంబుద-తుంగముస్తెలు, ద్రాక్ష-ద్రాక్ష, యష్టి-యష్టిమధుకము, మధూక-ఇప్పపువ్వు, మేఘనినద - చిఱ్ఱి, శ్రేష్ఠా- త్రిఫలము, ఖర్జూరిక- ఖర్జూరములు, దూర్వా-గరికె, దాడిమ- దానిమ్మపండు, శుష్కగోమయ- పేరుపిడకలు, వరి-చల్లగడ్డలు, క్షీర-పాలు, ఆజ్య-నెయ్యి, మత్స్యేక్షణా-పొన్నగంటి, క్షౌద్ర-తేనె, మోచరసా-బూరుగబంక, వటాంకుర- మఱ్ఱిచిగురు, లేక మఱ్ఱియూడకొనలు, సితా- చక్కెర, ఇవి అస్రపిత్తామయాన్- రక్తపిత్తరోగములను, ఘ్నంతి- పరిహరించును. ౪

స్త్రీలు బట్టలు విడుచుటకు.

జంబూక్షీరతరుత్వగంబుదవరీ లాక్షాజపాచందన రంభాకేరజ
పుష్పధాత్రిఖదిరా కింజల్కమంభోరుహం। ఇక్షోర్దండపటూని
శాకువలయం పత్రంచకాళింగకం। కూశ్మాండఃప్రదరంనిహం
తిసుదృశా ముద్రిక్తమప్యంజసా॥ ౫

టీ॥ జంబూ-నేరేడుచెక్క, క్షీరతరుత్వక్-మఱ్ఱి రావి అత్తి వీని చెక్కలును, అంబుద-తుంగముస్తెలు, వరీ-చల్లగడ్డలు, లాక్షా-లక్క, జపా-దాసాన, చందన- శ్రీగంధము, రంభా కేరజపుష్ప- అరటిపువ్వు-టెంకాయపువ్వు, ధాత్రీ-నేలయుసిరికె, ఖదిర-చండ్రచెక్క, కింజల్కం తామరపువ్వునందలి కేసరములు, అంభోరుహం- తామర, ఇక్షోర్దండం-చెఱుకు, పటు-సైంధవలవణము, నిశా-పసపు, కువలయం-కలువ, కాళింగకంపత్రం -మెడిశపాకు, కూశ్మాండం-బూడిదెగుమ్మడికాయ, ఇవిసుదృశాం-స్త్రీలయొక్క ఉద్రిక్తం, అధికమైన ప్రదరమపి - యోని రక్తస్రావజాడ్యమును, అంజసా-శీఘ్రముగ, నిహంతి-హరించును॥ ౫

తెల్ల కుసుమకు.

వారాహీప్రియకశ్చమోదకతరోః పుష్పంమధూకోద్భవం పా
ఠాలోధ్రసరోజపత్రకదళీ కందంశ్వదంష్ట్రాంబుదం। జంబ్వా
మ్రాస్థిశతావరీ సరసిజం కింజల్కమప్యుత్పలం ధాత్రీయష్ట్య
మృతాజతూనివిజయా స్రావనిర్నాశకాః॥ ౬

టీ॥ వారాహీ-నేలతాటిగడ్డ, ప్రియక-కడిమె, మోదకతరోః-పుష్పం మోదుగపువ్వు, మధూకోద్భవం- ఇప్పపువ్వు, పాఠా-అగరుశొంఠి, లోధ్ర-లొద్దుగ, సరోజ- తామరగడ్డ, పత్ర-జాపత్రి, కదళీకందం-అరటిగడ్డ, శ్వదంష్ట్ర-పల్లేరు, అంబుద-తుంగముస్తెలు, జంబ్వామ్రాస్థి- నేరేడుపట్టె, మామిడిపట్టె, శతావరీ- చల్లగడ్డ, సరసిజంకింజల్కం-తామర కేసరములు, ఉత్పలం-కలువగడ్డ, ధాత్రీ- నేలఉసిరికె, యష్టి-యష్టిమధుకము, అమృతా-తిప్పతీగె, జతు-లక్క, విజయా-బంగి, ఇవి ఆస్థిస్రావనిర్నాశకాః- తెల్లకుసుమరోగమును హరించును॥ ౬

రోజుకు, దగ్గుకును.

భార్జీకర్కటశృంగికాత్రికటుకం మాంసీహరిద్రావచా చ
వ్యంగ్రంధికదీప్యకాగ్నిలశునా జాజీద్వయారగ్వధాః। నిదుగ్ధాం

డశమూలసర్షపవరా రాస్నా చతుర్జాతకం దేవాహ్వంచ మనశ్శిలాకరికణా తేజోవతీసైంధవం॥ ౭

తాళీసాగరుహింగుమూలకటుకా క్షీరీకపోతాఝటా వృశ్చికామయ మాతులుంగకయవ క్షారాశ్చజాతీఫలం। భృంగాళర్క-కురంటకాఃకసన ంద్వాసాహరిన్మంజరీ కార్పాసీదళమేదినీ కురవకే న్నీలాజాతకాః కింశుకః॥ ౮

తేహ్వాత్కుండలివృశ్చికాళిఖదిరా భూతఃకుళుత్థఃపురా శాకోటస్సితసోమవల్కసురసాన్యంకోలబీజానిచ। ద్రాక్షాక్షీరసితా హరిశ్చకసనం శ్వాసంచహిధ్మానిలం కాపిత్థంబకరాసిపింఛభసితం హిధ్మాంశటీశోధయేత్॥ ౯

టీ॥ భార్జీ-గంటుభారంగి,కర్కటశృంగికా-కరకపువ్వు, త్రికటుకా-త్రికటువులు, మాంసీ-జటామాంసి, హరిద్రా-పసపు, వచా-వస, చవ్య-చవ్యము, గ్రంథిక-మోడి, దీప్యక-ఓమము, అగ్ని- చిత్రమూలము, లశున-వెల్లుల్లి, అజాజీద్వయం-నల్లజిలకఱ, జీలకఱ, అరగ్వధ-రేలచెక్క, నిర్గుండీ-నల్లవావిలి, దశమూల- దశమూలములు, సర్షప-ఆవాలు, వరా-త్రిఫలములు, రాస్నా- దుంపరాష్ట్రము, చతుర్జాతక- చతుర్జాతకములు, దేవాహ్వ- దేవదారు, మనశ్శిలా-మణిశిల, కరికణా-గజపిప్పలి, తేజోవతీ- మాల్కంగిణి, సైంధవ- సైంధవలవణము. ఇవి కాసమునుహరించును॥. ౭

టీ॥ తాళిస-తాళిసపత్రి, అగరు-అగరు, హింగు-ఇంగువ, మూలముల్లంగి, కటుక- కటుకరోహిణి, క్షీరీ-తవక్షీరము, కపోత- ఆదిత్యభక్తము, ఇదేప్రొద్దుతిరుగుడు పువ్వుచెట్టు; ఝటా-నీలి,వృశ్చిక- తేలుమణిచెట్టు, ఆమయ-చెంగల్వకోష్టు, మాతులుంగ-మాదీఫలము,యవక్షారః- యవక్షారము, జాతీఫలం- జాజికాయ, భృంగా- గుంటగలిజేరు, అర్క-జిల్లేడు, కురంటక-పచ్చపుష్పాలగోరింట, కసనజిత్ - ముక్క, వాసా- అడ్డరసము, హరిన్మంజరీ- నేతితోటకూర, కార్పాసీదళ-పత్తిఆకు, మేదినీ-భూచక్రగడ్డ, కురవక-ఎఱ్ఱగోరింట, నీలాజాతకః-ఎఱ్ఱపుష్పాలగోరింట, కింశుక- మోదుగు, కుండలీ- ఉప్పి, వృశ్చికాళి-తేలుమణిఆకు, ఖదిర-చండ్ర, భూత-తారె, కుళుత్థ-ఉలవలు, పురః-గుగ్గిలము, శాకోటః-పొన్నభేదము, సితసోమవల్క- తెల్లఉప్పి,సురసా-

శీతులసి, అంకోలబీజ-అంకోలవిత్తులు, దాడిమా-దాడిమ,క్షీర-పాలు, సితా-చక్కెర, ఇవి దగ్గును రోజును హరించును. కాపిత్థం-వెలగపండు, బదరాస్థి-రేగువిత్తులు, పింఛ - భపితం నెమలితెక్క-భస్మము, జటీ-జటామాంసి, ఇవి-హిధ్మావెక్కిళ్ళను, శోధయేత్-పోగొట్టును॥

రోజుకు.

జీవంతీఘృతధన్వయాసమమృతాజక్షీరఖర్జూరికాదాడిమానా
గబలాష్టవర్గ నవనీతాన్యశ్వగంధాపిచ । కూశ్మాండస్యమధూ
లికాకసనజిచ్ఛ్వాసాపహృచ్చోదితః పూర్వంభేషజ స్సంచయం
క్షయమపివ్యక్తంనయేత్యద్భుతం॥ ౧౦.

టీ॥ జీవంతీ-మనుబాల, ఘృత-నెయ్యి, ధన్వయాస - దురదగొండి, అమృత-కరక, అజక్షీర-మేకపాలు, ఖర్జూర-ఖర్జూరము, దాడిమ-దాడిమ, నాగబలా-నాగము త్తవపులగము, అష్టవర్గ - అష్టవర్గువనుమాలికలు, నవనీత-వెన్న, అశ్వగంధీ-పెన్నేరు,।కూశ్మాండ-గుమ్మడిదెగుమ్మడి, మధూలికా-పెద్దగోరింట, కసవజిత్ - ములక, ఇవి శ్వాస-ఉబ్బసమును, హృత్-హరించును, పూర్వం-ముందు, ఉదిత-చెప్పఁబడిన, భేషజసంచయం-ఔషధసమూహము, క్షయమపి-క్షయరోగమును, మవ్యక్తం-పరిశుద్ధముగ, నయేత్-పోఁగొట్టును, అద్భుతం-ఆశ్చర్యము॥ ౧౦

సర్వభేతమునకు.

భార్జీగ్రంథికకాకమాంచిచవికా రాస్నాటరూషాగరుదాడిమా
మాక్షికభృంగరాజబృహతీద్వంద్వానికైడర్యకం । ఏలాపత్ర
కవిశ్వభేషజకణాజాతీలవంగత్వచఃతీక్ష్ణంచస్వరసాదహృచ్ఛకస
నశ్వాసాపహంచౌషధం॥ ౧౧

టీక॥ భార్జీ-గంటుభారంగి, చవికా-చవ్యము, రాస్నా-దుం రాష్ట్రికము, అటరూష-అడ్డసరము, అగరు-అగరు, దాడిమ - ద్రాక్ష మాక్షిక-తేనె, భృంగరాజ-గుంటగలిజేరు. బృహతీద్వంద్వ-ఎట్టిములక, రామములక, కైడర్య-కరివేము, ఏలా-ఏలకులు, పత్రికా-ఆకుపత్రి, విశ్వభేషజ-సొంటి, కణా-పిప్పి, జాతీ-జాజికాయ, లవంగములు, త్వక్-లవంగపుచెక్క, తీక్ష్ణం-మిరియాలు, కసన

మధూక-ఇప్పపువ్వు, సక్తు-పిండి, సలిల-నీరు, క్షీరబాలు-ఇవి అతిదాహమును హరించును॥ ౧౬

మూలరోగమునకు.

లేపొర్శసాంహరితమంజరికావిశాలా జీమూతనాగపటుకం కణగేహధూమాః । రక్తార్శసాంకుటజతార్క్ష్యశైలపలాండుపద్మకింజల్క-గవ్యనవనీతముపోదకాస్స్యాత్॥ ౧౭

టీక॥ హరితమంజరికా-కుప్పాకు, విశాలా-పెద్దపాపర, జీమూత-తుంగముస్తెలు, నాగ-దంతి, పటు-సైంధవలవణము, టంకణ-వెలిగారము, గేహధూమ-కరిదువ, అర్శసాం-లేపః, ఇది మూలమునకుం బూతపూసి-సమానును, కుటజ-కొడిసె, తార్క్ష్యశైల-రసాంజనము, పలాండు-నీరుల్లి, పద్మకింజల్కం-తామరకేసరములు, గవ్య, నవనీత-ఆవువెన్న, ఉపోదక-బచ్చలి, ఇవి రక్తార్శసాం-రక్తమూలరోగములకు, స్యాత్-అగును॥ ౧౭

మహోదరమునకు.

శ్యామాత్రివృత్తిల్వరసోనదంతి స్నుక్శంఖినీ హింగుశివాగవాక్ష్యః । ఏరండకంకుష్ఠకుళుత్థయూష మూత్రాణ్యుదావర్తరుజంజయంతి॥ ౧౮

టీక॥ శ్యామాత్రివృత్-నల్లతెగడ, తిల్వ-లొద్దుగ, రసోన-వెల్లుల్లి, దంతీ-నేపాళపువిత్తులు, స్నుక్-బొంతజెముడు, శంఖిని-గిలకట, హింగు-ఇంగువ, శివా-కరక్కాయ, గవాక్షీ-మల్లె, ఏరండ-ఆముదాలు, కంకుష్ఠ-చెంగల్వకోష్టము, కుళుత్థయూష-ఉలవకట్టు, మూత్ర-పంచితము, ఇవి ఉదావర్తరుజం-మహోదరవ్యాధిని, జయంతి-పోగొట్టును॥ ౧౮

అతిసారమునకు.

పాఠావత్సకధన్వయాసకకణామాద్రీసమంగాఘుటాశుంఠిమోచరసాజమోద విజయాజాతిఫలాంభోముచః । చూతాస్థికస్తురబీజఖాదిరరసాఃసర్జావరాళంతథారంభాధాతకిదారికేళకుసుమంచించాస్థిజాజాజికం॥ ౧౯

పూలానన్వయజంప్రమేహారిపుజంబర్బూరవీరద్రుమోద్భూతం పల్లవమామ్రమనింబతరుజంక్షీరద్రుమజంబూత్వచ । బాలంతిందుక

బిల్వదాడిమఫలంలోధ్రారలూయక్షు ద్రుగ్ధధ్యాజ్యం మధులాజ
తైలముచితా వేతాన్యతీసారిణాం॥ ౨౦

టీక॥ పాఠా-నేలవేము, వత్సక-కొడిసెవిత్తులు, ధన్వయాస-దురదగొండి, కణా-పిప్పలి, మాద్రీ-అతివస, సమంగ- మంజిష్ఠి, ఝటా-నేలవుసిరికె, శుంఠి-సొంటి, మోచరసా-బూరుగబంక, అజమోద-అజమోదము, విజయా-బంగి, జాతీఫల-జాజికాయ, అంభోముక్-తుంగముస్తెలు, చూతాస్థి-మామిడిముట్టె, ఇక్షురబీజ-గొలిమిడివిత్తులు, ఖాదిరరస-కాచు, సజ్జ-సజ్జరసము, వరాళ-లవంగము, గంభాధాతకి-నారికేళకుసుమం, అరటిపువ్వు-ఆరెపువ్వు, టెంకాయపువ్వు, చించాసి-చింతగింజలు, అజాజిక-జిలకర, వులాసద్వయం-నల్లవూలి, తెల్లవూతి, ప్రమేహరిపుజం-కొడిసెపాలవిత్తులు, బర్బూరవిద్రుమోద్భూతం-తాటుంటబంక, జీడిబంక ఈయాకులు అమ్రనింబతరుజంపల్లవం-మామిడిచిగురు, వేపచిగురు, క్షీరద్రుజంబూత్వచః-రావిచెక్క నేరేడుచెక్క, బాలతిందుకబిల్వ-దాడిమఫలం-అత్తిపిందె మారేడుపిందె దానిమ్మపిందెలు, లోధ్ర-లొద్దుగ, అరళు-పెద్దమానిచెక్క, యక్షుద్రుక్కగచ్చకాయ, అజందధి-మేకపెరుగు, మధు-తేనె, లాజాః-పేలాలు, తైలం-నూనె, ఏతాని-ఇవి అతిసారిణాం-అతిసారముగలవారకు, ఉచితని-తగినవి॥ ౨

పొట్టనులితో భేదియగుట.

పూతికద్వయబాణపుంఖమథితక్షుద్రబదిని బర్బరాశార్ఙ్గేష్టాతల
పోటపప్పణవచాక్షారత్రయంజీరకంజ। వస్తాభూద్వయ పంచ
కోలమరిచాప్యంకోలకైడర్యకంచాంగేరిద్వయహింగుపంచ ల
వణాఘ్నంతిగ్రహిణ్యామయం॥

టీక॥ పూతికాద్వయం-నెమలనుగుచెట్టు దేవదారు, బాణపుంఖ-వెంపలి, మథిత-మజ్జిగ, క్షుద్రబధినీ-నేలవేము, బర్బరా-వాంటట, శార్ఙ్గేష్టా-చిరుకొడిసె, తలపోట-తంగేడు, పప్పణ-పాపట, వచ-వస, క్షారత్రయ-సర్వక్షారము, యవక్షారము-వెలిగారము, జీరక-జీలకర, వస్తా-భూద్వయ, తెల్లగన్నేరు-గన్నేరు, పంచకోల-పంచకోలు, మరీచ-మిరియాలు, అంకోల-అంకోలము, కైడర్య-కరివేమ

గేరీద్వయం-పులిచింతలు, హింగు-ఇంగువ, పంచలవణ-ఐదుప్పులు, ఇవి గ్రహిణ్యామయం-గ్రహిణిరోగమును, ఘ్నంతి-పోఁగొట్టును॥ ౨౧

అగ్నిమాంద్యమునకు.

ప్రోక్తాన్యతిసారహరాణియాని సర్వాణితానిగ్రహిణీహరాణి ।
ద్రవ్యాణిశీఘ్రం జ్వలయంతిజాఠరంవహ్నిం హ్యవశ్యంతునసం
శయశ్చ॥ ౨౨

టీక॥ అతిసారహరాణి-అతిసారమునుహరించునట్టియు, గ్రహిణీహరాణి-గ్రహిణీహరమైనట్టియు, యానిద్రవ్యాణి-ఏవస్తువులు, ప్రోక్తాని-చెప్పఁబడినవియో, తానిసర్వాణి-ఆవస్తువులన్నియు, జాఠరంవహ్నిం-ఉదరాగ్నిని, శీఘ్రం-శీఘ్రముగా, జ్వలయతి-ప్రకాశింపఁజేయును, అవశ్యం-నిశ్చయముగ, నసంశయః-సందియములేదు॥ ౨౨

అజీర్ణభేదులకు.

పూర్వంఛర్దనమంభసాచ పటునానస్యం రసైర్భృంగజైర్ని
ష్పావచ్ఛదవిశ్వసిద్ధముదకందాహశ్చపార్ష్ణ్యోస్తతః । భ్రష్ట
స్యాపిచటంకణస్యపయసాపానం తదాభేషజం పర్ణీబర్బరమం
జనంత్రికటుకంద్రవైర్విషూచ్యాపహం॥ ౨౩

టీక॥ అంభసాచపటునా-వేడినీటితో సైంధవలవణమునుజేర్చి త్రాగించుటచేత, ఛర్దనం-వాంతియగును, పూర్వం-ఇదిమొదటిక్రియ, భృంగజైః రసైః నస్యం-గుంటగలిజేరు రసమున నస్యము చేయుట, ఇది రెండవది. నిష్పావచ్ఛదవిశ్వసిద్ధముదకం-చిక్కుడు ఆకులు శొంఠియుం జేర్చి కాచిన కషాయమును ద్రాగించుట ఇది మూడవది. పార్ష్ణ్యోర్దాహః-మడిమెనువాత వేయుట ఇది నాలవది. భ్రష్టస్యాపిచటంకణస్య పయసాపానం-పొంగించిన వెలిగారమును వేడినీటితోఁ ద్రాగించుట, ...శబ్దమువలన గవ్వ జీలకర వెలిగారము ఈభస్మములను వేడినీటితో ...గ్రాగించుట ఇది యయిదవది. పర్ణీబర్బరమంజనంత్రికటుకం - వా...ంటి రసమునందు త్రికటు పలం జేర్చి అంజనముచేయుట ఇదియార... ద్రవైః-ఈవస్తువులచేత, విషూచ్యాపహం-విషూచి నీరోగము ...ణమగును॥ ౨౩

ప్రమేహమునకు.

కల్యాంబుదమూలధాత్రీయుగళం కార్పాసబీజామృతా పాఠా

నింబజకందశిగ్రుకతకశ్రేష్ఠాశ్చగుంజాసితాః । నిర్యాసంఖదిరారిమేదయుగళంవీరద్రుమనింబాకులీబ్రాహ్మీక్షురకసిద్ధకుంభయుగళంక్షీరద్రుమజంబూత్వచః॥ ౨౮

కాంతంస్యాభ్రకకిట్టగుగ్గులుశిలాజత్వాబ్జమత్స్యేక్షణాంభంగీకేసరకైరవేక్షురభవంబీజంచకైడర్యకంపుష్పాశ్వత్థజకేరపుష్ప ముసలీవేణుచ్ఛదాళీంశుకఃతైలంమాక్షికముద్గయూషమథితంఘ్నంతిప్రమేహాంధ్రువం॥ ౨౯

టీక॥ ఆకులీ-తంగేడు, అంబుజమూల-భద్రముస్తే, ధాత్రీయుగళ-ఉసిరికె, నేలవుసిరికె, కార్వాంబిజ-పత్తిగింజలు, అమృతా-తిప్పతీగె, పాఠా-అగరుశొంఠి, నింబజకంద-దొండవేరు, శిగ్రుమునగ, కతక-చిల్లగింజలు, శ్రేష్ఠా-త్రిఫలములు, సితగుంజా-తెల్లగురిగింజలు, నిర్యాసంఖదిరారిమేదయుగళం-వెలిచంద్ర-నల్లచంద్రలబంక, వీరద్రు-వెణుతురుబంక, నింబ-వేపబంక, ఆకులీ-తంగేటిబంక, బ్రాహ్మీ-వందెలగ, ఇక్షురక-గొలిమిడి, సిద్ధ-వావిలి, కుంభయుగళం, తెగడ-తెల్లతెగడ, క్షీరద్రు-ఐదుపాలచెట్లు, జంబూత్వక్-నేరేడుచెక్క, కాంతం-కాంతభస్మము, అభ్రకకిట్ట-అభ్రకభస్మము, గుగ్గులుః-గుగ్గిలము, శిలాజతు-కర్పూరశిలాజిత్తు, అబ్జ-తామర, మత్స్యేక్షణా-పొన్నగంటి, భంగీ-బంగి, కేసర-నాగకేసరములు, కైరవ-కలువ, ఇక్షురభవంబీజం-గొలిమిడివిత్తులు కైడర్యక-కరివేము, పుష్పాశ్వత్థజ-గంగరావి, కేరపుష్ప-టెంకాయపువ్వు, ముసలీ-నేలతంగేడు, వేణుచ్ఛద-వెదురాకు, కింశుక-మోదుగు, తైలం-నూనె, మాక్షిక-తేనె, ముద్గయూష-పెసలచెట్టు, మథితం-మజ్జిగ, (ఇవి) ప్రమేహం-ప్రమేహమును, ధ్రువం-నిశ్చయముగా, విఘ్నం-పరిహరించును॥ ౨౯

మూత్రకృచ్ఛ్రమునకు.

యష్టీగోక్షురకాశయుగ్మకతకదాడిమాగుళూచీవరీకూశ్మాండేక్షుకత్సుపోతపుంగఝురసీదార్వీత్రుటీసైంధవం । మత్స్యాక్షీకుశతండులీయవసుకబ్రాహ్మీక్షురాదార్వికంధాత్రీముద్గసితాబ్జకేరకసలిలంస్యాన్మూత్రకృచ్ఛ్రాపహం॥ ౩౦

టీక॥ యష్టీ-యష్టిమధుకము, గోక్షుర-ఏనుగపల్లేరు, కారెళ్ళు-కాకిరెళ్ళు, కతకం-చిల్లగింజలు, దాడిమా-దానిమ్మ, గు...

ప్పతీగె, వరీ-చల్లగడ్డ; కూశ్మాండ-బూడిదెగుమ్మడి, ఇక్షు-చెఱుకు, కపోత-సూర్యకాంతము, వంగ-తగరము, ఝురసీ-చేతరాసి, దార్వీ-మానిపసపు త్రుటీ-ఏలకులు, సైంధవలవణము; మత్స్యాక్షీ - పొన్నగంటి, కుశ దర్భ, తండులీయ-చిఱ్ఱి, వసుక-బుడుమ, బ్రాహ్మీ-వందెలగ, ఇక్షుర-గొలిమిడి, దారుక-దేవదారు, ధాత్రీ-ఉసిరిక, ముద్గపెసలు, సితా-చక్కెర, అబ్జ-తామర, కేరసలిల-ఎళనీరు, ఈ ఔషధములు మూత్రకృచ్ఛ్రాపహం - మూత్రకృచ్ఛ్రములను పరిహరించునవి, స్యాత్ అగును॥

మూత్రముకట్టుటకు.

గుండ్రాగుచ్ఛకుళుత్థటంకణయవక్షారాశ్మభిద్వాలుకిపద్మంపూతిశిలాజతూరుత్రుటినిర్యాసాఃప్రసారిణ్యపి । మూలంమోరటశైగ్రుపూగవరుణైరండత్రివృద్వృశ్చికాః కృచ్ఛ్రఘ్నానిచభేషజానిసహసాఘ్నంత్యశ్మరీశర్కరాః॥ ౨౭

టీక॥ గుండ్రాగుచ్ఛ-ప్రేంకణపుమొగ్గ, కుళుత్థ-ఉలవలు, టంకణ-వెలిగారము, యవక్షార-యవక్షారము; అశ్మజిత్-పాషాణభేది, వాలుకీ దోసవిత్తులు, పద్మం-తామర, పూతి-చిల్లగింజలు, శిలాజతు-కర్పూరశిలాజిత్తు, ఉరుత్రుటీ-పెద్దఏలకులు, నిర్యాసః - ఆకుమద్ది, ప్రసారిణీ-గొంతెమగోరుచెట్టు, మూలంమోరటశైగ్రు-గోరింటవేరు, మునగవేరు, పూగ-పోక, టెంకాయపువ్వు, వరుణ-ఉలిమిరి, ఏరండ - ఆముదాలు, త్రివృత్ - తెగడ, వృశ్చిక-తేలుమందుచెట్టు, కృచ్ఛ్రఘ్నాని-మూత్రకృచ్ఛ్రమును హరించునట్టి, భేషజాని - ఔషధములును, సహసా-శీఘ్రముగా, అశ్మరీం-మూత్రమునందలి రాతికట్టును, ఘ్నంతి-హరించును॥

యోనిదోషమునకు.

నిఘ్నంతిమాషముసలీహిమతాళకం దధాత్రీవరీకతక గోక్షురశర్కరైలాః । ద్రాక్షాగుడూచికదళీఫలకంద పద్మకిజల్క సేవ్యమధుకానిచసోమరోగం॥ ౨౮

టీక॥ మాష-మినుములు,ముసలీ-నేలతాడు,హిమ-పచ్చకర్పూరము, తాళకం-తాటిపేరు, ధాత్రి ఉసిరికె, దరీ-చల్లగడ్డలు, కతః - చిల్లకట్టు, గోక్షుర-ఏనుగుపల్లేరు శర్కరా-చక్కెర, ఏలా-ఏలకులు,ద్రాక్షా-ద్రాక్ష, గుడూచి-తిప్పతీగె కదళీఫల-రసతాళి అరటిపండ్లు, కంద

దామరగడ్డ, పద్మకింజల్క-తామర కేసరములు, సేవ్య-వట్టివేరు, మధూక-ఇప్పపువ్వు, ఇవి సోమరోగం-యోనిదోషమును, నిఘ్నంతి-పోగొట్టును॥ ౨౮

కడుపులోపుట్టి బొడ్డులోనికి బయలువెడలునట్టి వ్యాధికి.

త్రాయంతీత్రిఫలాకరంజయుగళం శిగ్రుద్వయంమోరటా । వర్షాభూవరుణాజశృంగిబృహతీద్వంద్వాశ్వగంధాశివాః । సైర్యద్వంద్వపటోలగుగ్గులుశిలాజిత్వగ్నినింబద్రుమా । బాహ్యాభ్యంతరవిద్రధింప్రశమయేదహ్నాయలేపాదిభిః॥

టీక॥ త్రాయంతీ-చేతరాసి, త్రిఫల-త్రిఫలములు, కరంజయుగళం-కానుగు, కలుకానుగు, శిగ్రుద్వయం-మునుగ, కారుమునుగ, మోరటి-గోరింట, వర్షాభూ-గలిజేరు, వరుణ-ఉలిమిరి, బృహతీద్వంద్వ-నల్లవాకుడు, వాకుడు, అశ్వగంధ-పెన్నేరు, శివా-కరక్కాయలు, సైర్యద్వంద్వ-పచ్చగోరింట, ఎఱ్ఱగోరింట, పటోల-చేదుపొట్ల, గుగ్గులు-గుగ్గిలము, శిలాజతు-కర్పూరశిలాజిత్తు, అగ్ని-చిత్రమూలము, నింబద్రుమ-వేము, ఇవి బాహ్యాభ్యంతరవిద్రధిం-లోపలను వెలపటనుండుదువణ్ణంబులను, లేపాదిభిః-పూయుట మొదలగువానిచేత, అహ్నాయ-శీఘ్రముగ, ప్రశమయేత్-మాన్పును.

చనుకురుపు.

స్తనవిద్రధౌతుతిలయష్టికన్యాకారలుత్వగంబు పిచుమందరాత్రిభిః । బహుపాచ్ఛలచ్ఛదఫలేనచత్వచాఘృతశారిబాకులిజశ్చైశ్చలేపనం॥ ౩౦

టీక॥ తిల-నువ్వులు, యష్టి-యష్టిమధుకము, కన్యకా-కలబంద, ఆరలుత్వక్-పెద్దమానిచెక్క, అంబు-కురువేరు, పిచుమంద-వేము, రాత్రి-పసపు, బహుపాచ్ఛదచ్ఛదఫలేనత్వచా-మఱ్ఱిపండ్లు ఈచెక్క, రావిపండ్లు ఈచెక్క, ఘృత-నెయ్యి, శారిబా-పావిలి, ఆకుదశతంజాకు-వీనిచేత, స్తనవిద్రధౌ-చనుకురుపునందు, లేపనం-పూతపూవలయు॥

అంత్రవృద్ధికి.

హింగుపటులవణపప్పణయత్సౌర్యైరండతైలముండీన్యః । రటచక్రలతోగ్రావర్షాభూచిత్రకాశ్చవృద్ధిఘ్నాః॥

టీక॥ హింగు-ఇంగువ, పటు-సైంధవలవణము,లశున-వెల్లుల్లి, పప్పణ-పాపర, యతౌఖ్మీ-గచ్చకాయ, ఏరండతైల-ఆముదము,ముండినీ-బోడతరము, మోరటా-చాగచెట్టు, చక్రలతా-చిలకకూర, ఉగ్ర-వస, వర్షాభూ-తెల్లగలిజేరు, చిత్రక-చిత్రమూలము, ఇవి వృద్ధిఘ్నాః-అంత్రరోగమును బోగొట్టు వస్తువులు॥ 3౧

గుల్మాదిరోగములకు.

నిర్గుండీదశమూలబర్బరస్నుహిక్షీరంహరిన్మంజరీ త్రిక్షారంద్వికరంజపంచలవణం క్షుద్రాగ్న్యజాజీద్వయం । శ్రేష్ఠాహింగుకుళుత్థయూషహపుషాః కేరీపయశ్చద్విపః కైడర్యోషణగేహధూమలశునాన్యమ్లస్తథా వేతసః॥ 3౨

వృశ్చికద్వయపంచకోలలవణా దేవాహ్వయందార్వికం నారంగంఫలమూషరంససలిలం లుంగామ్లకంమూలకం । చించాత్వక్స్నుహితాలపుష్పభసితంతైలంతథైరండజం గుల్మప్లీహయకృత్తునిప్రతితునీర్మన్యాత్తథాష్ఠిలకం॥ 33

టీక॥ నిర్గుండీ-నల్లవావిలి, దశమూల-దశమూలములు,బర్బర-భారంగి, స్నుహిక్షీర-బొంతజెముడుపాలు, హరిన్మంజరీ-కుప్పాకు, త్రిక్షార-మూడుకారములు, ద్వికరంజ-కానుగు, కలుకానుగు, పంచలవణ-ఐదుపుప్పులు, క్షుద్ర-పెద్దగుల్ల, అగ్ని-చిత్రమూలము, అజాజీద్వయ-నల్లజీలకఱ, జీలకఱ, శ్రేష్ఠా-త్రిఫలములు, హింగు-ఇంగువ, కుళుత్థయూష-ఉలవకట్టు, హపుషా-బోడతరము. కేరిపయః-టెంకాయపాలు, ద్విపః-నాగకేసరాలు, కైడర్య-కరివేము, ఊషణ-త్రికటువులు, గేహధూమ-కరిదువ, లశున-వెల్లుల్లి, అమ్లవేతస-పుల్లప్రబ్బలి, వృశ్చికద్వయ-తేలుమండుచెట్టు, తేలుచెట్టు, పంచకోల-పంచకోలములు, లవణ-ఉప్పు, దేవాహ్వయ-దేవదారు, దార్విక-మానిపసపు, నారంగఫలం-నారంజిపండ్లు, ఊషరం-చౌడుప్పు, ససలిలం-చౌడుప్పున నాన నీటితేట, లుంగామ్లకం-మాదీఫలపుపులుసు, మూలకం-ముల్లంగి, చించాత్వక్స్నుహితాలపుష్పభసితం-చింతబరడు బూడిదె, బొంతజెముడుబూడిదె, తాటిచుండుబూడిదెయు, తైలం-నూనె, ఏరండజం-ఆముము, ఇవిగుల్మ-పొట్టనుయెడమభాగమందుండుగడ్డ, రొమ్మునందమాంసము, యకృత్-మలదోషము, తుని-సళువు, అష్టీలా-మల

కట్టు యీరోగములను, హన్యాత్ పోగొట్టును॥ ౩౩

రక్తగుల్మమునకు.

ద్వికరంజపునర్నవహింగుకుళుత్థానలతిలక్వాథాః । కింశుకప
లాశభసితంక్షారోలశునంరక్తగుల్మఘ్నాః॥ ౩౪

టీక॥ ద్వికరంజ-కానుగు, కలుకానుగు, ద్విపునర్నవ-గలిజేరు, తెల్లగలిజేరు, హింగు-ఇంగువ, కుళుత్థ-ఉలవకట్టు,అనల-చిత్రమూలము, తిలక్వాథః-నూవుకషాయము, కింశుకపలాశభసితం-మోదుగుములుమోదుగులబూడిదె, క్షార-నవాసారము, లశునం-వెల్లుల్లి, ఇవి రక్తగుల్మరోగమును బోగొట్టును. ౩౪

శూలరోగమునకు.

వర్షాభూద్వయచవ్యచిత్రకకణా తన్మూలశుంఠీశివా నిర్గుండీధన
దాత్రీకింశుకవచాతైలంచచిత్రోద్భవంక్షారాహింగుకుళుత్థపం
చలవణాస్తీక్ష్ణంరసోనస్తథాశూలఘ్నంచ సమీరగుల్మశమనం
యచ్చైదదవ్యౌషధం॥ ౩౫

టీక॥ వర్షాభూద్వయ-తెల్లగలిజేరు, చవ్య-చవ్యము, చిత్రక-చిత్రమూలము, కణా పిప్పలి, తన్మూల-పిప్పలీమూలము, శుంఠీ-సొంటి, శివా-కరక్కాయ, నిర్గుండి-నల్లవావిలి, ధనదాత్రీ-గచ్చకాయ, కింశుక-ములుమోదుగు, వచా-వస, తైలం-నూనె, చిత్రోద్భవం-చిట్టాముదము, క్షారాః-క్షారములన్నియు, హింగు-ఇంగువ, కుళుత్థ-ఉలవలు, పంచలవణ-ఐదువుప్పులు, తీక్ష్ణ-మిరియాలు, రసోన-వెల్లుల్లి, యదౌషధం-ఏమందు, సమీరగుల్మశమనం-వాతగుల్మమునుహరించునో, తదేవతత్-అవి యీశూలలనుగూడ హరించును. ౩౫

మహోదరమునకు.

దంతీశంఖినిహింగుతిల్వలశునంక్షారంపలాశోద్భవంశ్రేష్ఠావారి
ధిశుక్తిపంచలవణాన్యేరండతైలంస్నుహి । ద్రావ్యాక్షారాగిరికర్ణి
చిత్రకకణా తన్మూలశుంఠిత్రివృద్ధస్తిమూత్రాణిచ నాశయంతిస
హసానసర్వోదరాణిధ్రువం॥ ౩౬

టీక॥ దంతీ-నేపాళవిత్తులు, శంఖినీ-కడిల, హింగు-ఇంగువ, ల్వ-లొద్దుగ, లశున-వెల్లుల్లి, పలాశోద్భవంక్షారం-మోదుగబూడి శ్రేష్ఠా-త్రిఫలములు, వారిధిశుక్తి-సముద్రపుగుల్లలు, పంచలవణ

చలవణములు, ఏరండ తైలం-ఆముదము, స్నుహి-బొంతజెముడు, ద్వాక్షారా-సద్యక్షారము, యవక్షారము, గిరికర్ణ-విష్ణుకాంతము, చిత్రక-చిత్రమూలము, కణా-పిప్పలీ, తన్మూల - పిప్పలిమూలము, శుంఠీ-సొంటి, త్రివృత్ - తెగడ, గోమూత్ర-పంచితము, ఇవి సహసా-శీఘ్రముగా, సర్వోదరాణి-ఉదరరోగములనన్నిటిని, నాశయంతి-హరించును, ధ్రువం-నిశ్చయము. 3౬

పాండురోగమునకు.

వ్యోషంచిత్రకముస్తామధుకంచవిళంగతార్క్ష్యలోహరజః । మ
హిషీతక్రాళినిశేగోమూత్రంపంచపాండురోగఘ్నం॥ 3౭

టీక॥ వ్యోషం-త్రికటువులు, చిత్రకా-చిత్రమూలము, ముస్తా-తుంగముస్తెలు, మధుక-యష్టిమధుకము, విళంగ-వాయువిళంగము, తార్క్ష్య-హేమమాక్షికము, లోహరజః-లోహభస్మము,మహిషీతక్ర ఎనపమజ్జిగె, ఆళి-గుంటగలిజేరు, నిశే-పసపు, మానిపసపు, గోమూత్రం-పంచితము, ఇవి పంచపాండురోగఘ్నం-ఐదువిధమైన పాండువులను హరించును. 3౭

కామిలలకు.

శుంఠీపటోలకటుకామలకాబ్దనాదా మత్స్యాక్షికాహిమవరీమణి
మంథదాహం । క్షీరంఘృతంచమహిషీమథితంఝటాస్యాన్ము
ద్గైణశృంగవిజయూఅపికామిలాయాః॥ 3౮

టీక॥ శుంఠి-సొంటి, పటోల-చేదుపొట్ల, కటుక-కటుకరోహిణి, ఆమలక-నెల్లి, అబ్ద-తుంగముస్తెలు, నాద-చిత్రి, మత్స్యాక్షికా-పొన్నగంటి, హిమ-పచ్చకర్పూరము, వరీ-చల్లగడ్డలు, మణిమంథదాహం-మణిమనుకాకవేయుట, క్షీరం-పాలు, ఘృతం-నెయ్యి, మహిషీమథితం-ఎనపమజ్జిగె, ఝటా-నేలవుసిరికె, ముద్గ-పెసలు, ఏణశృంగ-లేడికొమ్ము, విజయా-బంగి, ఇవి పసిరికెలను కామిలలను పోగొట్టును.

వాపుకు.

వర్షాభూదశమూలదారులశునం బ్రాహ్మీగవాక్షీశిఫా రాస్నా
శుక్తిపునర్నవార్ద్రిక యవక్షారంత్రివృన్నోరటాః । దంతీము
స్తారిపంచకోలరజనీ కంటష్టలోహేక్షురం. గోమూత్రాజపురీష
తక్రమథితంశోథంహరత్యంజసా॥ 3౯

టీక॥ వర్షాభూ-తెల్లగలిజేరు, దశమూల-దశమూలములు, దారు-దేవదారు, లశునం-వెల్లుల్లి, బ్రాహ్మీ-వండెలగ, గవాక్షీ-గోతుంబ, శివా-కరకకాయలు, రాస్నా-దుంపరాష్ట్రికము, శుణ్ఠీ-చిరుమద్ది, పునర్నవా-గలిజేరు, ఆర్ద్రిక-అల్లము, యవక్షార-యవక్షారము, త్రివృత్-తెగడ, మోరటా-గోరింట, దంతీ-నాగదంతీ, ముర్మరీ - కోరింద, పంచకోల-పంచకోలములు, రజనీ-పసపు, కంకుష-కంకోష్టువు, లోహ-ఇనుపభస్మము, ఇక్షురా-గొలిమిడి, గోమూత్రం-పంచితము, అజపురీషమూత్రమధితం-మేకపెంటికలు మూత్రము మజ్జిగ, ఇవి అంజసా-శీఘ్రముగా, శోథం-ఊదును. వాపును, హరంతి-హరించును. ౩౯

రక్తభేదికి.

కల్హారోత్పలకందకేర మృదుపుష్పాంభోమృతాశారిబా గోలోమీశుకనాసికాహిమబిసక్షీరద్రుశృంగ్యంబుదాః । రక్తఘ్నామయనింబసేవ్యతులసీసర్పిస్తిలాశారిబాదూర్వాయష్టిసుపుష్ప బోధిమునయో వైసర్పగర్వాపహాః॥ ౪౦

టీక॥ కల్హారోత్పలకంద-నల్లకలువగడ్డ, తెల్లకలువగడ్డ, కేరమృదుపుష్ప-లేతటెంకాయపాళె, అంభః-కురువేరు, అమృతా - తిప్పతీగె, శారిబా-సుగంధపాల, గోలోమీ-నల్లగరికె, శుకనాసికా-పెద్దమాను, హిమ-పచ్చకర్పూరము, బిస-తామరపువ్వు, క్షీరద్రు-పాలుగలవైదు చెట్లు శృంగీ-కరకపువ్వు, అంబుద-తుంగముస్తెలు, రక్తఘ్న-రక్తపాశము ఆమయ-చంగల్వకోష్టు, నింబ-వేపచిగురు, సేవ్య-వట్టివేరు, తులసీ-తులసి సర్పిః-నెయ్యి, తిల-నూవులు, శారిబా - నల్లసుగంధపాల, దూర్వా-గరికె, యష్టి-యష్టిమధుకము, సుపుష్ప-ఇప్పపువ్వు, బోధి-రావిచెక్క, ముని-అగసిపువ్వు, ఇవి వైసర్పగర్వాపహాః-విసర్పియను సాధ్వరోగమును హరించును. ౪౦

దద్దులకు.

వాసావరీనింబపటోలధాత్రీ బ్రాహ్మ్యకునింబాజ్య విభూతిసూర్వా । మాధుర్యగారాఘుసపారసష్టిశారియంతిముస్తాచమసూతికాయాః॥ ౪౧

టీక॥ వాసా-అడ్డసరము వరీ-చల్లగడ్డ, నింబ-వేము, పటో-చేదుపొట్ల, ధాత్రీ-ఉసిరికకాయ, బ్రాహ్మీ-వండెలగ, కునింబ-

ము, ఆజ్య-నెయ్యి, విభూతి-ఏరుపిడకబూడిదె, మూర్వా-గోరింట, మాధురీ-అతిమధురము, ఆగారా-హంసపాది, ఘనసార-పచ్చకర్పూరము, వల్లీ-అమృతవల్లి, త్రాయంతీ-చేతరాసి, ముస్తా-తుంగముస్తెలు, ఇవి మసూరికాయాః-బొబ్బలనుబోగొట్టును. ౪౧

శీతపిత్తమునకు.

భూతిశ్చమరిచచూర్ణాంసర్షపసహితంగుళూచికాచిత్రా। సైంధవచందనసర్పిః సేవ్యంనిఘ్నంతిశీతపిత్తార్తిం॥ ౪౨

టీక॥ భూతిః-ఏరుపిడకలబూడిదె, మరిచచూర్ణాం-మిరియపుపొడి, సర్షపసహితం-ఆవాలతోడ, గుళూచికా-అమృతవల్లి, చిత్రా-చిట్రాముజము సైంధవం-సైంధవలవణము, చందన-శ్రీగంధము, సర్పి-నేయి, సేవ్య-వట్టివేరు, ఇవి శీతపిత్తార్తిం-శీతపిత్తరోగమును, నిఘ్నంతి-హరించును. ౪౨

కుష్ఠవ్యాధికి.

వర్షాభూపిచుమందచందనవరాశమ్యాకసేవ్యానలా త్రాయంతీసురమాలికాకసనహాజ్యోతిష్మతీరమార్కవాఃజీమూతార్కపటోలగ్ధన। కశితాళస్నుహీమోరటాదార్వీవాయసజంఘికా-గృహభవోధూమోవిశాలానిశా। ఆవర్తకీవనీశిరీషఖదిరోత్పన్నాశిరీషద్రుమాః కాసఘ్నంఘనసారవల్లికరజాశ్వాప్సృశ్య వేల్లానిశాబీజంవాకుచిచక్రమర్దకవరాంకోలాశ్చభల్లాతకామూత్రాన్వృష్టచకాకమాచిరఖిలంకుష్ఠంవినిఘ్నంత్యలం॥ ౪౪

టీక॥ వర్షాభూ-తెల్లగలిజేరు, పిచుమంద-వేము, చందన-శ్రీగంధము, వరా-త్రిఫలములు, శమ్యాక-రేల, సేవ్య-వట్టివేరు, అనలా-చిత్రమూలము, త్రాయంతీ-కలుకానుగుతీగె, సురమాలికా-తులసి, కసనహా-పొన్నకగ్గలి, జ్యోతిష్మతి-మాల్కంగినీ, మార్కవ-గుంటగజేరు, జీమూత-తుంగముస్తెలు, అర్క-జిల్లేడు, పటోల-చేదుపొట్ల, గంధక-గంధకము, శిలా-మణశిల, తాళ-తాళకము స్నుహి-బొంతజెముడు, మోరటా-గోరింట, దార్వీ-మానిపసపు, వాయసజంఘికా-గురుచిచెట్టు, గృహభవోధూమః-కరిధూపము, విశాలా-పెద్దపాపర, పసపు, ఆవర్తకీ-నులిపచెట్లు, అవనీ-బలమురియ, శిరీషఖదిరో-దిరిసనపుబంక, చంద్రబంక, శిరీషద్రుమ-దిరిసెనపుచెట్టు, కా

సఘ్నం-ఆకుకసింద చెట్టు, లేక ఆకుపూలీ, ఘనసార - పచ్చికప్పురము, వల్లీ-తిప్పతీగె, కరకా-కానుగు, అస్పృశ్యా-దురదగొండి, వేల్ల-వాయువిళంగము, నిశా-అడవిపసపు, బీజంవాకుచి - బావంచివిత్తులు, చక్రమర్దక-తగిరిసెవిత్తులు, వరా-త్రిఫలములు, అంకోల - ఊడుగపువిత్తులు, భల్లాతక-జీడిగింజలు, మూత్రాష్ట - ఆవు, మేక, గొఱ్ఱె, ఎనుము, ఏనుగు, గుఱ్ఱము, ఒంటె, గాడిదె వీని మూత్రములు, కాకమాచీ-కాకిరెల్లు, ఇవి అఖిలం-సమస్తమైన, కుష్ఠం-కుష్ఠువులను, అలం-మిక్కిలి, నిఘ్నంతి-పోగొట్టును. ౪౪

బొల్లికి.

నీలీవరాలశునవాకుచిలోహచూర్ణం శమ్యాకవల్గుమధువాస
నశంఖపుష్పం । ద్వీపిద్విపాజినమరుష్కరమిత్యమూనిశ్విత్రం
హరంత్యపిచకుష్ఠహరౌషధాని॥ ౪౫

టీక॥ నీలీ-నల్లగోరింట, వరా-త్రిఫలములు, లశున-వెల్లుల్లి, వాకుచీ-భావంచివిత్తులు, లోహచూర్ణం-ఇనుపభస్మము, శమ్యాక-రేల, వల్గు-కానరవిత్తులు, మధువాసన-పొన్న, శంఖపుష్ప-శంఖపుష్పిచెట్టు, ద్వీపిద్విపాజినం-ద్వీపి-పులియొక్కయు, ద్విప-ఏనుగయొక్కయు, అజినం-చర్మములు, అరుష్కరం-నల్లజీడి, ఇత్యమూని, ఇవికుష్ఠహరౌషధాన్యపిచ-కుష్ఠవ్యాధిని హరించునట్టి మందులును, శ్విత్రం-బొల్లినీ, హరంతి-పోఁజేయును. ౪౫

క్రిమిరోగములకు.

బ్రహ్మత్వారుహబీజవేల్లఝురసీపథ్యావచాయతుఙ్కృజ్ఞిర్గుండీఘ
నచందనాక్రిమిరిపుస్తూద్దాలకంకీచకం । హింగ్వగ్నికణాకారవే
ల్లలశునక్షారాంఘుకర్ణీశివావెత్రాశ్చ క్రిమిహంత్రరుష్కరమ
జామోదోపనాహా స్తథా॥ ౪౬

టీక॥ బ్రహ్మత్వారుహబీజ-మోదుగవిత్తులు, వేల్ల-వాయువిళగము, ఝురసీ-చేతరాసి, పథ్యా-కరక్కాయ, వచా-వస, యతుఙ్కగ-గచ్చకాయ, నిర్గుండీ-నల్లవావిలి, గమ-తుంగముస్తెలు, చందన-గంధము, క్రిమిరిపు - జంతువోమము, ఉద్దాలక-చివిరిగిచెట్టు, కీచక-బొంగువెదురు, హింగు-ఇంగువ, అగ్ని-చిత్రమూల, కణా-పిప్పలి, కారవేల్ల-అడవికాకరగడ్డ, లశున-వెల్లుల్లి, క్షార-యవక్షారము,

ణీ-ఎలికెచెవికూర, శివా-కరక, వేత్ర-బెత్తపుగడ్డ, అరుష్కరం-నల్ల జీడి, అజామోద-అజమోదము, ఇవి ఉపవాహాత్-పొట్టకుగట్టుటచేత ను, తథా-అష్ఠీలకషాయమునచ్చుటచేతను, క్రిమిహంత్ర్య - పురుగులను బోగొట్టును. ౪౬

వాతములకు.

రాస్నా సురాహ్వాదశమూల కరంజయుగ్మకుష్ఠాష్టవర్గలవణాని జలాశతాహ్వా । ఏరండమోరటకురంటకుళుత్థయూషకోరంగికోలతగ రాగరురాత్రిబోళాః॥ ౪౭

నిర్గుండికాహరితమంజరిచిత్రతైలం హింగుప్రసారిణిపునర్నవగేహధూమాః।తర్కారిగుగ్గులుసుధాహ్వయ పీలుతైలకార్పాసబీజసరళాశ్చహరంతివాతాః। ౪౮.

టీక॥ రాస్నా- దుంపరాష్ట్రికము. సురాహ్వా- దేవదారు, దశమూల-దశమూలములు, కరంజయుగ్మ-కానుగు,కలుకానుగు, కుష్ఠ-చెంగల్వకోష్ఠు, అష్టవర్గ-సంజ్ఞాసూచనిజూడుము, లవణ-ఐదుప్పులు బల-చిట్టాముట్టి, శతాహ్వా-పిల్లపీచ్చర, ఏరండ-ఆముదాలు,మోరటా-చెఱకువేరు, కురంట-పచ్చగోరింట, కుళుత్థయూష-ఉలవకట్టు, కోరంగి-ఏలకులు, కోల-రేగు, తగర-గ్రంథితగరము, అగరు-అగరుశొంఠి,రాత్రి-పసపు, బోళ-రక్తబోళము, నిర్గుండీ-నల్లవావిలి, హరితమంజరీ-నేలతోటకూర, చిత్రతైల-చిట్టాముదము, హింగు-ఇంగువ, ప్రసారిణీ-గొంతెమగోరుచుట్టు, పునర్నవ-గలిజేరు, గేహధూమ-కరిధూపము, తర్కారి-తక్కిలిచెట్టు, గుగ్గులు, మహిసాక్షి-గుగ్గిలము, సుధాహ్వయ-బొంతజెముడు, కోలజెముడు, పీలు-గోగు, తైల-నూనె, కార్పాసబీజ-పత్తివిత్తులు, సరళా-తెల్లతెగడ, ఇవి వాత - వాయువులను, హరంతి-పోగొట్టును. ౪౮

పైత్యములకు.

మత్స్యాక్షీతృణపంచమూలఫలినీ భూశర్కరాశర్కరా ద్రాక్షావాలుకసేవ్యగోపవనితాఖర్జూరవాశామృతాః । భద్రశ్రీఘనసారనింబమధుకన్యగ్రోధబోధిద్రుమ ప్లక్షోదుంబరమబ్దతింపకవరీధాత్రీవిదారీఘనాః॥ ౪౯

జీవంతీఘననాగదాడిమఫలంక్షీరాజ్యకేరీవయోదూర్వానింబప
టోలపత్రికజపాపుష్పంమధూకోద్భవం। కన్యాకల్లకపద్మకం
సతగరాశ్వేతేయుకరంభాఫలాపుష్పాన్వాగ్ఫలంచశిగ్రుకుసుమం
పిత్తంనివారించెధ్రువం॥ ౫౦

టీక॥ మహాన్ కృష్ణి-గొప్పగంటి, తృణపంచమూల-తృణపంచ మూలములు, ఫలినీ-ప్రియంగువు, భూశర్కరా-భూచక్రగడ్డ, శర్కరా-చక్కెర, ద్రాక్షా-ద్రాక్ష. నాలుక-కురువేరు, సేవ్య - వట్టివేరు, గోపవనితా-సుగంధపాల, ఖర్జూర-ఖర్జూరము, వాశా-అడ్డసరము, అమృతా-తిప్పతీగె, ప్రియంగు-ప్రేంకణము, ఘనసార-పచ్చకర్పూరము, నింబ-వేము, మధుక-యష్టిమధుకము, న్యగ్రోధ-మఱ్ఱి, బోధిద్రుమ-రాగి, ప్లక్ష-జువ్వి, ఉదుంబర-అత్తి అడ్డతీగగడ్డ, తిందుక-తుమ్మికి, వరీ-చల్లగడ్డ, ధాత్రీ ఉసిరి, విదారీ-నేలగుమ్మడి, ఘన-తుంగముస్తమందు బుడ్డమారాకు, జీవంతీ-పాల, ఘననాగ చిత్తి, దాడిమఫలం - దానిమ్మపండు, క్షీరాజ్య, కేరీయుః-ఎఱ్ఱనీరు, దూర్వా-గరికె, నింబ-నేలవేము, పటోలపత్ర-చేదుపొట్ల, జపా-దాసాని, మధూకోద్భవంపుష్పం - ఇప్పపువ్వు కన్యా-కిన్నెరంటు, కల్లకి-చెంగల్వగడ్డ, పద్మకం-తామరగడ్డ, తగర-తగరము, కసేరు-నాగుకోస, రంభాఫలం-అరటిపండు, పుష్ప-అరటిపువ్వు ... నాగకేసరము, శిగ్రుకుసుమం-మునగపువ్వు, ఇవిధ్రువం-నిశ్చయముగ, పిత్తం-పైత్యములను, నివారించె-పోగొట్టును. ౫౦

కఫరోగములకు, శీతములకు.

హరిద్రానిచశ్లేష్మ ... సమస్తానిన ద్వావఙ్ఛిథవం ... ద్వాః।
కాసక్షయశ్వాస ... శ్లేష్మణమేతాన్యపినాశయంతి।

టీక॥ పూర్వోక్త ... ప్రశ్నశ్లేష్మ ... కాణి-శ్లేష్మకారములని, ... హరిద్రాదిఘన ...-చెప్పబడియున్నవో, ... -అవియున్నియు శ్లేష్మణంనాశయంతి, శీతములను ... అవియన్నియు, ... కాసక్షయశ్వాస ... మధానీ-ముందు చెప్పిన కాసశ్వాసక్షయాదిరములగు మందులు, ... ణాంనాశయంతి-కఫమును పోగొట్టును.

రక్తవాతములకు.

రాస్నామోరటియామినీనకులికా దేవాహ్వయష్టీబలా వాలు
క్యాదశమూలశైలతిలతి క్షుద్రస్తతఃకంపిలః । ధాన్యామ్లేక్షుర
కేతకీరసమిశిఝ్మాపీలుపంచాంగుళా వేణ్వావర్తఫలామృతాగ
రుగదావాతాస్రజోనాశనాః॥ ౫౨

టీక॥ రాస్నా-దుంపరాష్ట్రము, మోరట-చాగచెట్టు, యామి
నీ-పసపు, నకులికా-సర్పాక్షి, దేవాహ్వ-దేవదారు, యష్టీ-యష్టిమ
ధుకము, బలా-చిట్టాముట్టి, వాలుక్యా-వట్టివేరు, దశమూల-దశమూ
లాలు, శైలజ-శిలాజతు, తిల-నూగులు, క్షుద్ర-వాకుడు, కంపిల-కలి
గొట్టు, ధాన్యామ్ల-అంబలి, ఇక్షుర-గోలిమిడి, కేతకిరస-మొగిలిచండ్ల
రసము, మిశి-సదాప, ఝ్మా-భూచక్రగడ్డ, పీలు-గోగు, పంచాంగుల-
ఆముదపువేళ్ళు, వేణు-వెదురు, అవర్తఫల - సులిగికాయ, అమృత-
తిప్పతీగె, అగరు-అగరు, గదా-చెంగల్వకోష్ఠు, వాతాస్రజోనాశనాః-
ఇవి వాతరక్తములను హరించును. ౫౨

సుడికురుపులకు.

జీవంతీఛిన్నరుహాకణాశ్వగంధద్విపంచమూలాని । ఐలేయకల
శునబలామధుకానిచనియతమూత్రవతఘ్నాః॥ ౫౩

టీక॥ జీవంతి-పాల, ఛిన్నరుహా-తిప్పతీగె, కణా-పిప్పలి, అశ్వ
గంధా-పెన్నేరు, ద్విపంచమూలాని-దశమూలములు, ఐలేయక-నూ
గుదోస, లశున-వెల్లుల్లి, బలా-చిట్టాముట్టి, మధుక-యష్టిమధుకము,
ఇవి నియతం-నిశ్చయముగ, అమ్రవతఘ్నాని-సుడికురుపును హరించునవి.

మిక్కిలి బలుపునకు.

విడంగకాలాయసచూర్ణతైలకళుత్థగుగ్గుల్వసనానలాని । శిలారి
పథ్యాయవయావశూకక్షౌద్రాణ్యతిస్థాల్యనిబర్హణాని॥ ౫౪

టీక॥ విడంగ-వాయువిడంగము, కాలాయస-చూర్ణ-రాపొడి,
లనూనె, కుళుత్థ-ఉలవలు, గుగ్గులు-గుగ్గిలము, అసన-వేగిచెట్టు, అ
-చిత్రమూలము, శిలారి-పాషాణభేది, పథ్యా - కరక, యవయావ
శూక యవక్షార సర్జక్షారములు, క్షౌద్ర-తేనె, ఇవి అతిస్థాల్యనిబర్హ
-మిక్కిలి బలుపును హరించును. ౫౪

మిక్కిలి చిక్కుటకు.

విదారికూశ్మాండతురంగగంధా క్షీరంఘృతంమాష రసఃపయశ్చ । పరీకుమారీదధిమాహిషంచ కృశస్యకార్శ్యంచ హరంతి సద్యః॥ ౫౫

టీక॥ విదారి-నేలగుమ్మడి, బూడిదెగుమ్మడి, తురగంగంధా-అశ్వగంధ, క్షీరం-పాలు, ఘృతం-నెయ్యి, మాషరస - ఉద్దునీరు, పయః-నీరు, వరీ-చల్లగడ్డ, కుమారీ-కలబంద, మాహిషందధి-ఎనప పెరుగు, ఇవికృశస్య-కృశునియొక్క, కార్శ్యం-బీకితనమును, హరంతి-అణగించును. ౫౫

గొడ్డునకు.

శార్ఙ్గేష్టాహయగంధికాధనదదృగ్లక్ష్మీవరీవందకీ మూలంశుక్తి పునర్నవేచకతకం శ్వేతంచపూలానకం।క్షీరిణ్యాథచదాడిమో వటపయోవంధ్యాకమాదుంబరంవంధ్యాయాపయసాచమజ్జన దినేపీతాప్రసూతేసుతం॥ ౫౬

టీక॥ శార్ఙ్గేష్టా-చిరుకొడిసె, హయగంధికా-పెన్నేరు, ధనదదృక్-గచ్చకాయ, లక్ష్మీ-గరికె, వరీ-చల్లగడ్డలు, వందకీ-రాగిబందనికె, మూలం-పిప్పలీమూలము, శుక్తి-నీటిలోనుండుగుల్లలు, పునర్నవ-గలిజేరు, కతకం-చిల్లగింజలు, శ్వేతంపూలానకం- తెల్లపూలీ, క్షీరిణ్యా-గూపాల, దాడిమ-దానిమ్మ, వటపయః-మఱ్ఱిపాలు, వంధ్యాకం-గొడ్డుచెట్టు, ఔదుంబర-అత్తి ఈవస్తువులు, పయసా - పాలతోడ, యా వంధ్యా-ఏగొడ్డుది, మజ్జన-దినే, రజస్వలా-స్నానదినమున, పీతా-త్రాగినదో, సా, అవంధ్యసుతం-కొమరుని, ప్రసూతె కనును. ౫౬

మూలాంద్రకు.

నవనీతదుగ్ధసర్పిర్జాంగలసితజీవనీయాని । అన్యానిచమధురద్రవ్యాణిసుఖంసందిశంతిగర్భిణ్యాః॥ ౫౭

టీక॥ నవనీత వెన్న-దుగ్ధపాలు, సర్పిః నేయి, జాంగల-బీరకాయ, సితా-చక్కెర, జీవనీయాని-ఒక్కాకుపొన్న, అన్యాని మధురద్రవ్యాణి-ఇతరములగు తీపువస్తువులును, గర్భిణ్యాః-చూలాలికి, సుఖం-సుఖమును, సందిశంతి-ఇచ్చును.

కడుపుజాఱుటకు.

శారిబాచందనం దాక్షా లోధ్రజాంబవపల్లవం । గర్భనాశ్రవ
హరంచైతత్ స్త్రీణాంసుఖకారణం॥ ౫౮

టీక॥ శారిబా-సుగంధపాల చందనం-శ్రీగంధము, దాక్షా-దాక్ష లోధ్రం-లొద్దుగ, జాంబవపల్లవం-నేరేడుచిగురు, ఏతత్-ఈ మందు, గర్భనాశ్రవహారం-కడుపుజాఱుటనుపోఁగొట్టఁగలది, నారీణాం-స్త్రీలకు, సుఖకారణం-సుఖమునకు హేతువగును. ౫౮

సుఖప్రసవమునకు.

చందనంయష్టిమధుకం మహిషీఘృతసైంధవం । హింగు కేరీజ
లంచైతత్ పీత్వానారీప్రసూయతే॥ ౫౯

పాదయోర్లాంగలీకంద లేపాద్యోనిప్రవేశనాత్ । అపామార్గ
స్యమూలస్య నారీభవతిసుప్రసూః॥ ౬౦

టీక॥ చందన-శ్రీగంధము, యష్టిమధుక-యష్టిమధుకము, మహిషీఘృత-ఎనపనెయ్యి, సైంధవ-సైంధవలవణము, హింగు-ఇంగువ, కేరీజలం-ఎళనీరు, ఏతత్-ఈవస్తువులు, నారీ-ఆడుది, పీత్వా-త్రాగి, ప్రసూయతే-కనును, పాదయోః-అడుగులకు, లాంగలీకంద లేపాత్-నాగేటిగడ్డలు నూఁరి కాచినసూనెను పూయుటచేతను, అపామార్గస్య-ఉత్తరేణియొక్క, మూలం-వేరును, యోనిప్రవేశాచ్చ-యోనియందుంచుటచేతను, నారీస్త్రీ-ప్రసూయతే సుఖప్రసవముగలదగుచున్నది. ౬౦

మావిపడుటకు.

చోరిణీమూలపత్రాణి తిలపత్రరసంతథా । ఏరండతైలమేభి
శ్చ జరాయుఃపతనంకుణాత్॥ ౬౧

టీక॥ చోరిణీమూలపత్రాణి - కదలచేరు ఆకులు, తిలపత్రరసం-నూగాకురసము, ఏరండతైలం-ఆముదము, ఏభిః-ఈమందులచేత, జరాయుః-మావి, పతనాత్-పడుటవలన సుఖముగలదగుచున్నది. ౬౧

బాలరక్ష.

శమనానిశిశూనాం సామాన్యానిచభేషజనిత్యానాని । తేషునగదే
షుశిశోర్హితానిముఖ్యాన్యోజ్యానితాని కనకసమయుక్త్యా॥ ౬౨

టీక॥ ఏషాం ఏయౌషధములతో, శిశూనాం-బాలుర, గదేషు-గములతో, శమనాని-ఉపశమకములైనవి, యానిభేషజాని-ఏమం

దులుగలవో, తాని-ఆయౌషధములను, ఉపయుంజ్యాత్-ప్రయోగించునది, తీక్ష్ణానిఅన్యానినోపయుంజ్యాత్-తక్కినచురుకుగలమందులను యియ్యరాదు, తేషు-ఆబాలలరోగములయందు. కనీయస్యా-చిన్నదియగుమాత్రచేత, భేషజాని-మందులను, ఉపయుంజ్యాత్-ప్రయోగించునది మునుపటివైద్యులు చెప్పిన బాలచికిత్సలంజూచి శిశువులరోగములను మాన్పునదియని తాత్పర్యము. ౬౨

బాలగ్రహములకు.

సర్పత్వగ్ఘృతకుష్ఠసర్షపవచాగోశృంగవాలోరువిట్కార్పాసా
క్షీసురద్రుభూర్జరజనీనింబత్వగ్భిర్ధూపనం । స్నానంజంబుకపిత్థ
కింశుకబలాక్షీరద్రుమశుద్ధాంబునా తత్స్నానబలిశ్చసత్క్రియయా
తో బాలగ్రహంనాశయేత్॥ ౬౩

టీక॥ సర్పత్వక్-పాముకుబుసము, ఘృత-నెయ్యి, కుష్ఠ-చెంగల్వకోష్టు, సర్షప-ఆవాలు, వచా-వస, గోశృంగవాల - ఆవుకొమ్ము, తోకయు ఉరువిట్ పేడ, కార్పాసాక్షి-పత్తిగింజలు, సురద్రు-దేవదారు, భూర్జ-భూజపత్రి, రజనీ-పసపు, నింబ-వేపచెక్క, ధూపనం-ఈధూపము వేయునది, జంబుకపిత్థకింశుకబలాక్షీరద్రుశుద్ధాంబునాస్నానం-జంబు-నేరేడిచిగురు, కపిత్థ-వెలగాకు, కింశుకములు-మోదుగాకు, బలా-చిట్టాముట్టి ఆకు, క్షీరద్రుమ-మఱ్ఱిఆకు ఈ యాకులువేసి కాంచిన నీటిచే స్నానముచేయించునది, తత్స్నానకృతో బలిః-ఆయానెలయందు పోకినగ్రహములకు వేయునట్టిబలి, ధూపము - మంత్రము దేవతలతోట, సత్క్రియ [illegible] ప్రత్యేకసధానములుగల [illegible] నుజూచి ఆ[illegible] దేవతకుబ[illegible] మొలగ[illegible] చెప్పగని వేయుటచేత, బాలగ్ర[illegible] - బాలగ్ర[illegible] నశించును.

[illegible] ములకు.

ధూపోహింగుసర్ష[illegible] [illegible] సిద్ధార్థ
[illegible] । [illegible]
[illegible] ర్భ
[illegible] బల మో[illegible] ౬౪

టీక॥ [illegible] - తలవెంట్రుకో బృహతీ-రామములుకపండు, నింబచ్ఛద-వేపాకు, ఆజ్య-నెయ్యి, [illegible]

పసపు, సిద్ధార్థ-వెల్లావాలు, ద్విపదంత-ఏనుగదంతము, గుగ్గులు-మహిషాక్షిగుగ్గిలము, వచా-వస, నిర్మాల్య-గేదంగి, బర్హిచ్ఛదైః-నెమలితెక్క పినిచేత, ధూపః-పొగవేయునది, ధూమికందం-నేలగుమ్మడి, నేలకడప, హంసపదికా-హంసపాది బూతాంకుశత్వచ్ఛదైః-బూతాంకుశముచెక్క, ఈయాకు-వీనినిపానంత్రాగించునది, తత్తద్వాంఛితవస్తుభిః-ఆయాగ్రహములు కోరినవస్తువులచేత, బలయః - బలులు, (వేసి) బూతం-పిశాచమును, శమం-ఉపశమనమును, నయేయుః-పొందించునది. ౬౪

వెఱ్ఱికి.

ద్రాక్షాంభోమధులోహితాంగమధుకా స్తన్యేక్షుగోరోచనం
శార్దూలామిషపుష్యచందనవరీ బ్రాహ్మీపయోదాఘనాః । తీ
క్ష్ణంస్నాపనమంజనంప్రహరణం సంత్రాసనంతర్జనంకించిత్స్వా
పనహర్షణంచశమయేదున్మాదమత్యుల్బణం॥ ౬౫

టీక॥ ద్రాక్షా-ద్రాక్ష, అంభః-కురువేరు, మధు-తేనె, లోహితాంగ-గిలకట, మధుకా-యష్టిమధుకము, స్తన్య-చనుబాలు, ఇక్షు-చెఱకుపాలు, గోరోచన-గోరోచనము, శార్దూలామిష-పులిమాంసము పుష్య-బూడిదెగుమ్మడి, చందన-శ్రీగంధము, వరీ-చల్లగడ్డ, బ్రాహ్మీ-వందెలగ, పయోద-తుంగముస్తె, ఘన-చిత్ర, తీక్ష్ణం - తీక్ష్ణద్రవ్యము, స్నాపనం-స్నానము, అంజనం-అంజనము, ప్రహరణం - కొట్టుట, సంత్రాసనం-బెదరించుట, తర్జనం-బెదరించుట, కించిత్స్వాపనం-కొంచెమునిద్రించునట్టుచేయుట, హర్షణంచ-సంతోషింపజేయుట ఈక్రియలచేత,అత్యుల్బణమున్మాదం-అధికమైనపిచ్చిని, శమయేత్-పోగొట్టునది.

మూర్ఛకు.

గోజిహ్వాశ్వసృగాలనాగనకులీమార్జాలగోధాగవాం పిత్తైనత్రిఫ
లాకరంజలశునవ్యోషైశ్చనస్యంముహుః । పానంపంచకగవ్య
శంఖకుసుమంబ్రాహ్మీవరీశారిబా పుష్యాణాంచహరత్యపస్మృ
తిరుజంధూపశ్చసింబచ్ఛదైః॥ ౬౬

టీక॥ గోజిహ్వా-ఎద్దునాలికె ఆకు, అశ్వ-గుఱ్ఱము, సృగాల-నక్క, నాగ-ఏనుగు, నకులీ-ముంగిస, మార్జాల-పిల్లి, గోధా-ఉడుము, గవు, (వీని) పిత్తైన-పిచ్చులతో, త్రిపల-త్రి, కరంజ-పులిగోరు

చెట్టు, లశున-వెల్లుల్లి, వ్యోషైః-త్రికటుకములు వీనిచేత, నస్యం-నాసికాచూర్ణము, ముహుః-మాటిమాటికి, పంచగవ్య-పంచగవ్యము, శంఖకుసుమ-శంఖపుష్పిచెట్టు, బ్రాహ్మీ-సంబెలగ, వరీ-చల్లగడ్డ, శారిబా-సుగంధపాల, పుష్యాణాం-పుష్యలత వీనియొక్క, పానం-త్రాగుట, నింబచ్ఛదైః-వేపాకు దీనిచేత, ధూపః-పొగ, ఇవి అపస్మృతిరుజం-మూర్ఛరోగమును, హరంతి-హరించును. ౬౬

నేత్రములకు.

సౌవీరాంజనశంఖతుత్థయుగళీ సింధూత్థపుష్పాంజనం స్రోతోంజఃపటికెందుచందనకణా పాథోధిఫేనశ్శిపా । దార్వీగైరికగంధతాళకశిలాసూతాహికాసీసకం జాతీకోశరసాంజనంచమధుకం ప్రోక్తంచచించాఫలం॥ ౬౭

రత్నానాంనవకంగవాదిజశిరా శ్శృంగాదితేషాంపచా హేమాద్యాఅపిధాత వశ్శిఖిమలంబోధ్రద్రుమతోత్పలం । గాయత్రీ సితకర్ణికాహంసపదికాః శ్వేతశ్చపూలాసకో మూలశ్వేతపునర్నవాచకతకంలోధ్రశ్శిలాకుంకుమం॥ ౬౮

ధాత్రీపీతకరోహిణీగదబలా కాంస్యంకరంజోద్భవం । జీవంతీశబరేక్షణాలవణికా మేఘారవంగ్యంజనం । లక్ష్మీవాతుకుష్ఠతవాజపృథుకా మూలంవరాట స్తిలః పుష్పంతీక్ష్ణశిరఃకపాలివిజయా విశ్వౌషధంటంకణం॥ ౬౯

నంద్యావర్తకతాలవృంతలికుచామ్రతామ్రమపుష్పద్రుమా । నారీక్షీరతక్రాకశు క్తినలిలబిభీతద్రుమస్థాన్యపి । క్షౌద్రాజ్యంనవనీతమప్యపహరం త్యక్ష్ణోరశేషాంగదాం గండూషాంజనవర్తివపుటపాకాదీనసన్నేకనస్తైః॥ ౭౦

టీక॥ సౌవీరాంజన-ప్ర, శంఖ-సంకు, తుత్థయుగళీ-మైలతుత్తము, పాలతుత్తము, సింధూత్థ-సైంధవలవణము పుష్పాంజన-ప్ర, స్రోతోంజన-ప్ర, పటిక-ప్ర, ఇందు - పచ్చకర్పూరము, చందన-శ్రీగంధము, కణా-పిప్పళి, పాథోధిఫేన-సముద్రపుసురుగు, శిపా-పసపు, దార్వీ-మానిపసపు, గైరిక-కావిరాయి, గంధక-ప్ర, తాలకశిల-మా ల, సూత-పాదరసము, అహి-సీసము, కాసీసకం-అన్నభేది, జాతీకో జాజికాయ, రసాంజనం-ప్ర, మధుకం-యష్టిమధుకము, చించా

చింతపండు ఈగింజలు, రత్నానాంనవకం—నవరత్నములు, గవాదదళ నా—ఆవు మొదలగువానిపండ్లు, తేషాంశృంగాణి-వానికొమ్ములు, వచా—వస, హేమాద్యాధాతవః బంగారు మొదలగుధాతువులు, శ్రుతిమలం—చెవిగులిమి, బోధిద్రుమపత్రి—రావిచిగురు, ఉత్పలం—కలువగడ్డ. గాయత్రీసిత-వెలిచంద్ర, కర్ణి-గిరికర్ణిక, హంసపదికా - హంసపాది, శ్వేతః పూలాసకః-వెలిపూలి, మూల—పిప్పలీమూలము, శ్వేతపునర్నవా—తెల్లగలిజేరు, కతక-చిల్లగింజలు. లోధ్రి—లొద్దుగ, శిలా-శిలాజిత్తు, కుంకుమ—కుంకుమపువ్వు, ధాత్రీ-నెల్లి, పీతకరోహిణి కటుకరోహిణి గద—చెంగల్వకోష్టు, ... చిట్టాముట్టి, కాంస్యం-కంచు. కరంజోద్భవం-కానుగవిత్తులు, జీవ ... పాల, శబరేక్షణా-లొద్దుగభేదము, లవణికా-కంగొ..., మేఘరవ-చిర్జి, గృంజనం-తెల్లమిరియాలు, లక్ష్మీ-గరికె, కుళు... ..., నాఙ్కృదుకీ—ఆశ్వగన్ధి, మూలం-ముల్లంగీ, వరాట-గవ్వ, ..., ..., తీక్ష్ణం—మిరియాలు, శిరఃకఫాల-... ..., ..., ... పొంటి, టంకణ-వెలిగారము, ..., ..., ..., ..., పుష్పద్రుమము-అగిసి. ... ..., ..., సలిలం-అనీ..., ..., ... పాలు, క్షౌద్ర-తేనె, ..., ... - వెన్న, ... నేత్రరోగములను, ..., ..., ..., ... -అంజనము, ..., ... నేత్రములకు ... వేయుట, ... నేత్రరోగములు ౨౦

చెవిపోటు మొదలగువానికి.

... ... ౨౧

... ...॥ ౨౨

టీక॥ పత్రాణిశిగ్రు-మునగాకురసము, తులసీ-త్రప, రవి-జిల్లేడు, సింధువార-నల్లవావిలి, పత్రస్నుహి-ఆకుజెముడు, క్రముక-పోక, బర్బర-వాయింట, మూలక-ముల్లంగి, మార్వీ-చాగగడ్డ, వరాట-గవ్వ, లికుచామ్ల-నిమ్మపులుసు, వచా-వస, శతాహ్వా-సదాప, సింధూత్థ-సైంధవలవణము, గుగ్గులు-గుగ్గిలము, పలాండు-నీరుల్లి, సుధా - బొంతజెముడు, రసోన-వెల్లుల్లి, కార్పాసబాలపల-పత్తిపిందె, సర్షపతైల-ఆవనూనె, తైల-నూనె, ఆవర్తినీఫల-నులిగికాయ, సురాహ్వా-దేవదారు, నిశా-పసపు, ఆర్ద్రిక-అల్లము, వ్యోష-త్రికటువులు, అజమూత్ర-మేకపంచితము, నృపవృక్షఫల-రేలకాయ, త్రిశూల-బంగి, చామర-నవరము, ఆరనాళ-పుల్లకలి, ఇవి కర్ణార్తి-చెవిబాధలను, ఆడఃయతి-పరిమార్చును. ౭౨

నాసికారోగమునకు.

తాళీసోషణవహ్నినాగరకణామండూకపర్ణీనిశానిర్గుండీతులసీకురూటచవికాపామార్గతర్కారిభిః । భృంగాగస్త్యసురాహ్వమూలకపురాజాజీద్వయగ్రంథికశ్రేష్ఠావేల్లకరంజబీజలశునైర్నశ్యంతినాసామయాః॥ ౭౩

టీక॥ తాళీస-తాళిసపత్రి, ఊషణా-గజపిప్పలి, వహ్ని-చిత్రమూలము, నాగర-సొంటి, కణా-పిప్పలి, మండూకపర్ణీ-వందెలగ, నిశా-పసపు, నిర్గుండీ-నల్లవావిలి, తులసీ-త్రప, కురూట-గోరింట, చవిక-చవ్యము, అపామార్గ-ఉత్తరేణి, తర్కారి-తగిరిసె, భృంగ-గుంటగలిజేరు, అగస్త్య-అగసి, సురాహ్వ-దేవదారు, మూలక-ముల్లంగి, పుర-గుగ్గులు, అజాజీద్వయ-నల్లజీలకఱ, జీలకఱ, గ్రంథిక-మోడి, శ్రేష్ఠా-త్రిఫలములు, వేల్లా-వాయువిళంగము, కరంజబీజ-కానుగవిత్తులు, వీనిచేత నాసామయాః-ముక్కునందుబుట్టిన తెవుళ్ళు, నశ్యంతి-చెడును.

పెదవి తెలుపునకు.

సర్జరసతైలత్రిఫలాక్షౌద్రక్షపామధూచ్ఛిష్టం । నింబఝుటాసురద్రుమనిర్గుండీమధుకమోషరోగహరం॥ ౭౪

టీక॥ సర్జరస-సర్జరసము, తైల-నూనె, త్రిఫలా-త్రిఫలములు, క్షౌద్ర-తేనె, క్షపా-పసపు, మధూచ్ఛిష్టం-మైనము, నింబ-వేము, ఝుటా-నేలఉసిరికె, సురద్రుమ-దేవదారు, నిర్గుండీ-నల్లవావిలి, మధు

యష్టిమధుకము, ఇవి ఓష్ఠరోగహరం - పెదవికిగలుగు రోగములను మాన్పును. ౭౪

పల్లునొప్పికి.

రాస్నాపుంఖబలారిమేదకకుభత్వగ్భానుకేరీపయో వర్షాభూతలపోటనింబవకుళాబీజంహరిన్మంజరి । సింధూత్థాథకపత్రవిశ్వఖదరాస్తైలంచకర్పూరజం తైలందీప్యకముత్కషంతిరదజాం స్తన్మూలజాంశ్చామయాన్॥ ౭౫

టీక॥ రాస్నా-దుంపరాష్ట్రము, పుంఖ-నాకుడు, బలా-చిట్టాముట్టి, అరిమేద-గబ్బుచంద్ర, కకుభ-మద్దివీనిచెక్క, భాను కేరీపయః-జిల్లేడుపాలు, టెంకాయపాలు, వర్షాభూ-గలిజేరు, తలపోట-తంగేడు, నింబ-వేము, వకుళ-పగడపువ్వులు, బీజ-ఈవిత్తులు, హరిన్మంజరీ-నేతితోటకూర, సింధూత్థ-సైంధవలవణము, ఆథకపత్ర-కందియాకు, విశ్వ-సొంటి, ఖదిర-చంద్ర, తైలం-నూనె, కర్పూరజంతైలం-కర్పూరతైలము, దీప్యక-ఓమము, ఇవిరదజాన్-దంతములందుగలిగినట్టియు, తన్మూలజానీ-దంతమూలములందుబుట్టినట్టియు, ఆమయాని-రోగములను, ఉత్కషంతి-చెరుపునవి.

దవడలకు.

దార్వీవ్యోషశిలాశ్చనింబతులసీసింధూత్థపథ్యానిశా నిర్గుండీఖదిరారిమేదయుగళీక్షీరద్రుమత్వగ్గదాః । నాసాపిప్పలిమూలమూషికఘృతి తూరోపకుంచీవచా విష్ణుక్రాంతపటోలకాశ్చరసనాతాల్వామయచ్ఛేదనాః॥ ౭౬

టీక॥ దార్వీ-మానిపసపు, వ్యోష-త్రికటువులు, శిలా-మణిశిల, నింబ-వేము, తులసీ-నల్లతులసి, సింధూత్థ-సైంధవలవణము, పథ్యా-కరక్కాయ, నిశా-పసపు, నిర్గుండీ-నల్లవావిలి, ఖదిరారిమేదయుగళీ-ఖలుచంద్ర, గబ్బుచంద్ర, క్షీరద్రుమత్వక్-పాలచెక్క, గద-చెంగల్వకోష్టము, నాసా-అడ్డసరము, పిప్పలీమూల-మోడి, యవక్షార-ఉపకుంచీ-నల్లవావిలి, వచా-వస, విష్ణుక్రాంతా-త్ర, పటోల-పొట్ల, ఇవిరసనాతాల్వామయచ్ఛేదనాః-నాలుకయొక్కయు, దవడయొక్కయు నలవలను పోగొట్టును. ౭౬

నోటికురుపులకు.

జాతీపత్రవరారిదమేమధుకక్షీరద్రునింబామయా దార్వీవ్యోష వరాళజీరకచతుర్జాతాబ్దతక్కోలకాః । జంబూఖాదిరసారపార్థతులసీగోమూత్రజాతీఫల క్షౌద్రక్షీరశశాంకరాజతవరాస్సర్వాస్యరోగాపహాః॥ ౭౭

టీక॥ జాతీపత్ర-జాపత్రి, వరా-త్రిఫలలు, అరిమేదము-గబ్బుచంద్ర, మధుక-ఇప్పపువ్వు, క్షీర-తవక్షీరము, ద్రు-దేవదారు, నింబ-వేపచిగురు, వేపపువ్వు, వేపబంక, ఆమయ-చెంగల్వకోష్ఠము, దార్వీ-మానిపసపు, వ్యోష-సొంటి, వరాళ-లవంగాలు, జీరక - జీలకఱ, చతుర్జాతక-చతుర్జాతకములు, అబ్ద-తుంగముస్తె, తక్కోల-తక్కోలము, జంబూ-నేరేడు, ఖాదిరచండ్రి-కాచు, తంగేటిబంక, బాదామిపాలు, పార్థ-మద్దిచెక్క, తులసీ-ప్రి, గోమూత్రి-పచ్చితము, జాతీఫల-జాజికాయ, క్షార-పటికారము, క్షౌద్రి-తేనె,క్షీర-పాలు,శశాంక-పచ్చకర్పూరము, రాజ-రేల, తవర-వంగభస్మము, ఇవియాస్య-రోగహరములు. ౭౭

కఫాలరోగమునకు.

యష్టిసితాతవరకుంకుమకుష్ఠగోపీ సేవ్యత్రిజాతనఖ చందనకేసరాణి । సింధూత్థవాలకరదామృతనాభికన్యామంజిష్ఠకత్రికటుభృంగబలాశతాహ్వాః॥ ౭౮

వేల్లామృతాజబరుహాగరుదేవదారు కర్పూరచోరక నిశాద్వితయోత్పలాని । కల్హారజాతీఫలతైలపయోమృతాశ్చమూర్ధామయాక్షపిశమయంతికపాలజాంశ్చ॥ ౭౯

టీక॥ యష్టి-అతిమధురము, సితా-చక్కెర, తవర-బొమ్మ, కుంకుమ-కుంకుమపువ్వు, కుష్ఠ-చెంగల్వకోష్ఠము, గోపీ -సుగంధపాల, సేవ్య-కురువేరు, త్రిజాతక * సం, నఖ-ప్ర. చందన-రక్తచందనము కేసర-నాగకేసరము, సింధూత్థ-సైంధవలవణము, లేక నుహగు, ప్ప-చిప్ప, గవ్వ-శంఖము, వాల-కురువేరు, కరదా-బళలు, అమృత-వత్సనాభి, నాభి-కస్తూరి, కన్యా-గూడపాలచెట్టు, మంజిష్టి-ప్ర, త్రికటు-ప్ర, భృంగ-గుంటగలిజేరు, బలా-చిట్టాముట్టి, శతాహ్వా-పిండి

* సం- సంజ్ఞాసూచనిం జూడుడు.

రు, వేల్ల-వాయువిళంగము, అమృతా-తిప్పతీగె, జలరుహ-నీరుబొమ్మ, అగరు-అగరుసాంటి, దేవదారు-ద్ర, కర్పూర-ద్ర, చోరక - కచ్చోర ము, నిశాద్వితయ-మానిపసపు, పసపు, ఉత్పలం-కలువ, కల్హార-తా మర, జాతీఫల-జాజికాయ, తైల-నూనె,పయః-పాలు, ఘృత-నెయ్యి, ఇవి మూర్ధామయాన్-శిరోరోగములను, కపాలజాంశ్చ - కపాలరోగ ములను, ప్రశమయంతి-శాంతిపఱచును. ౭౯

రణములకు.

ధాన్యామ్లమోదకకన్యకాతిలఘృతక్షీరద్రుమయష్టీవరా దూర్వాగు
గ్గులుదంతికేశ్వరలతాగోపాంగనామాక్షికం । మంజిష్ఠారజనీ
కరంజవనమాల్యారామశీతామ్లికా జాతీపల్లవతీక్ష్ణతుత్థకటుకా
దార్వీమధూచ్ఛిష్టకం॥ ౮౦
దైవం పారదపిష్టమండమలినీ వాతఘ్నతైలంగుడం కాపోతీ
మల కుక్కుటాండకశిలా జీర్ణం ఘృతం చోదకం। స్నేహః
పప్పణ జర్ఝరీగుడలతా కార్పాసలేపీకరీచించాకోల బిదారి
పాటికమిదం లేపాద్వ్రణఘ్నంభవేత్॥ ౮౧

టీక॥ ధాన్యామ్లమోదక-కుడితి, కలి, కన్యకా-కలబంద,తిల-నూగులు, ఘృత-నెయ్యి, క్షీరద్రుమ - పాలచెట్టు, అథవా పాలుగల చెట్టు; యష్టి - అదిమధురము, వరా-త్రిఫలములు, దూర్వా-గరికె, గుగ్గులు-గుగ్గిలము, దంతిక-దంతిచెట్టు, ఈశ్వరలతా - ఈశ్వరతీగె, గోపాంగనా-సుగంధపాల, మాక్షికం-తేనె, అథవా స్వర్ణమాక్షి కము, మంజిష్ఠా-ద్ర, రజనీ-పసపు, మాని పసపు, కరంజ - కానుగు, వనమాల్య-తులసి, ఆరామ-బ్రహ్మదండి, శీత - పచ్చకర్పూరము, ఆ మ్లిక-చింతపండు, చింతాకు, జాతీపల్లవ-జాజిచిగురు, ఈపువ్వు, తీక్ష్ణ-వెల్లుల్లి, ఓమము, మిరియాలు, తుత్థ - మైలుతుత్తము, పాల తుత్తము, దైవం-దేవకణికలు, పారద - రసము, రసకర్పూరము, ఇంగిలీకము, సౌవీరము, రససిందూరము, పిష్ట - బియ్యము మొదలగువానిపిండి, మండ-మజ్జిగతేట, మలినీ - సంజమల్లె, వాతవాతఘ్నతైలం-ఆముద ము, తైలం-నూనె, గుడం-బెల్లము, కాపోతీమల - పావురపుమలము, కుక్కుటాండక-కోడిగ్రుడ్లు, శిలా-మణిశిల, త్రాళకం - త్రాళకము, జీర్ణఘృతం-ప్రాత నెయ్యి, ఉదక - చల్లని ప్రాతమంచినీళ్ళు, స్నే

హా-జిడ్డు, పప్పణ-పటిక, జన్ఘారీ-తీఁగెపాచి, గుడలతా - తిప్పతీగె, కార్పాస-నల్లపత్తి, లేపీ-అత్తిముత్తి, కరీ-కంతివేరు, చించా - చింత గుజ్జు, కోల-తక్కోలము, విదాదిపాటికం-గాడిదెచెవియాకు, ఇవి లే పనములచేతను కట్టుటచేతను రణములు మానును. ౮౧

గాయమునకు.

సద్యోవ్రణెయష్టి మదూకదుగ్ధ క్షౌద్రాజ్యలాక్షాంచనకాకతి
క్తాః । పథ్యాపలాండుప్రియభూరు హత్వఙ్మయూరకాసర్జరసా
హితాస్యుః॥ ౮౨

టీక॥ యష్టీ-యష్టి మధుకము, మదూక-ఇప్పపువ్వు, దుగ్ధ - పాలు, క్షౌద్ర-తేనె, ఆజ్య-నెయ్యి, లాక్షా-లక్క, అంజన - రసాం జనము, కాకతిక్తా-బండిగురిగింజ, పథ్యా-కరక్కాయ, పలాండు - నీ రుల్లి, ప్రియభూరుహత్వక్-పొన్నమానిచెక్క, మయూరక-మయూర శిఖ, సర్జరస-సర్జరసము, ఇవి సద్యోవ్రణే అప్పుడయిన గాయము నందు, హితాః-హితములు, స్యుః-అగును. ౮౨

కాలినకురుపునకు.

సిక్థకజపాజ్యయష్టీదూర్వా పద్మారదుగ్ధకాకోళ్యః। కేశహిమా
పామార్గాస్సహదేవ్యశ్చాగ్నిజం ప్రణఘ్నంతి॥ ౮౩

టీక॥ సిక్థక-మైనము, జపా-దాసాని, ఆజ్య - నెయ్యి, యష్టీ-యష్టిమధుకము, దూర్వా-గరికె, అపద్మార-పొన్నగంటి, తంగేడు, దుగ్ధ-పాలు-కాకోలి-ప్ర; కేశ-వెండ్రుకలు, హిమ-పచ్చకర్పూరము, అపామార్గ-ఉత్తరేణి, సహదేవి-గరిటెకామ, ఇవి అగ్నివ్రణం-నిప్పు చేత కాలినకురుపును, ఘ్నంతి-హరించును. ౮౩

దెబ్బకు.

ఆజ్యార్ద్రాంబరబంధవంశబహుపా దశ్వత్థపార్థత్వచో చించా
దంతిజ హేమదుగ్ధజపయోః కూష్మాండధాత్రీశివాః । తైలంభస్త
కురంటకాస్సమరిచాస్సర్జంచ ప్రత్యక్పటోబోళౌదుగ్ధ సుపాన
మేవజతుజాత్తైలం సుధాభంగనుత్॥ ౮౪

టీక॥ ఆజ్యార్ద్రాంబరబంధ-నేతిగుడ్డను కట్టుట, తడిగుడ్డను నీరుపోయుట, వంశ-వెదురుప్పు, బహుపాత్ - మఱ్ఱిచెక్క, అశ్వ రావిచెక్క, పార్థత్వక్-మద్దిచెక్క, చించా-చింతాకు, చెక్క;

లు, దంతిజ-దంతిచెక్క, పాలు-హేమదుగ్ధజపయః - అత్తిపాలు, దశూండ-కోడిగుడ్డు, ధాత్రీ-నెల్లి, శివా-కరకకాయ, తైలం - నూనె, భ్రష్టకురంటక - గోరింటాకు బూడిదె, మరిచా - మిరియాలపొడి, సర్జం - కరిదూపము, మృత్-ఎఱ్ఱమట్టి, కర్పట-పాతగుడ్డకరుకు, బోళా-రక్తబోళము, బాలింతబోళము, దుగ్ధసుపానం - ఆవుపాలు తాగుట, జతుజం - లక్కచెక్క, తైలంసుధా-నూనెనుగలిపిన సున్నపుతేట, ఇవి భంగగత్-దెబ్బతగిలిన క్రొత్తగాయమును మాన్పును.

భగందరమునకు.

వరాబిడాలాక్షికణాపురాశ్చన్య గ్రోధదుగ్ధచ్ఛద నత్వగేలాః ।
భుజంగవృశ్చిక విశంగసారతూరాగ్ని కర్మాణి బగందరే
స్యుః॥ ౮౫

టీక॥ వరా-త్రిఫలములచూర్ణకషాయములు, బిడాలాక్షి-తెల్లనేలగుమ్మడివేరు, కణా-పిప్పలి, పురః-గుగ్గిలము, న్యగ్రోధదుగ్ధచ్ఛదనత్వక్-మఱ్ఱిపాలు, మఱ్ఱియాకు, మఱ్ఱిచెక్క, ఏలా-ఏలకులు, భుజంగ-సర్పాక్షి, వృశ్చిక-తేలుకొండియాకు, విశంగ-త్రప, సారతూర-సవుకారము, పటికారము, కాడికారము, వీనినిశచేఁ గడుగునది. అగ్నికర్మ-రక్షవేయుట, ఇవి భగందరేశామకాస్యుః-భగందరరోగమును మాన్పును. ౮౫

గడ్డలకు.

గ్రంధిష్వర్కసుధాసదాఫలకరూటాస్ఫోటదాహోగుడంకాసీసా
నలశంఖభస్మకరజాశ్చోన్మత్తదంతీహిమం । మేవోగ్రంధిరుపా
నకింశుకగవాంమూలంచవార్తాకజం వర్షాభూకరవీరశిగ్రుజమపి
స్యాల్లాంగలీనాశకృత్॥ ౮౬

టీక॥ అర్క-జిల్లేడుపాలు, సుధా-బొంతజెముడుపాలు, సదాఫలా-అత్తిపాలు, కరూట-గోరింటపాలు, ఆస్ఫోట - జిల్లేడువేరు, దాహం-కాల్చుట, గుడం-బెల్లము, కాసీస-అన్నభేది, అనల-చిత్రమూలము, శంఖభస్మ-త్రప, కరంజ-కానుగు, ఉన్మత్త-ఉమ్మెత్త, దంతీ-వజ్రదంతి, హిమం-పచ్చకర్పూరము, ఇవిగ్రంథిషు-గడ్డలయందుతగినవి, ఉపానం-పాది, కింశుక-ముదుగు మోదుగు, గవాంమూలం-ఎద్దునాలికె వార్తాకం-తెల్లములుకవేరు, వర్షాభూ-గలిజేరు, కరవీర-ఎఱ్ఱగ

న్నేరు, సిగ్రు-మునుగ, లాంగలి-నాగేటిగడ్డ, ఇవి మేదోగ్రంథిం-మాంసపుగడ్డలను, నాశకృత్-చెఱచునవి, స్యాత్-అగును. ౮౬

పొరగడ్డలకు.

గోమూత్రపంచలవణానల శిగ్రుమూలపథ్యాకరంజయుగభానుపునర్నవోగ్రాః । భల్లాతకీస్నుహికటుత్రయ గేహధూమా శ్యామ్యాకలాంగలినిశాస్సకలార్బుదఘ్నాః॥ ౮౭

టీక॥ గోమూత్ర-ప్ర, పంచలవణ-ప్ర, అనల-చిత్రమూలము, శిగ్రుమూల-మునగవేరు, పథ్యా-కరకకాయ, కరంజయుగ-కానుగు, కలుకానుగు, భాను-జిల్లేడు, పునర్నవా-గలిజేరు, ఉగ్రా-వస, భల్లాతకీ-జీడి, స్నుహీ-బొంతజెముడు, కటుత్రయ-త్రికటువులు, గేహధూమ-కరిదువ, శమ్యాక-రేల, లాంగలీ-నాగేటిగడ్డ, నిశా-పసపు, ఇవి సకలార్బుదఘ్నాః-సమస్తమైన పొరగడ్డలను మాన్పును. ౮౭

అరికాలికురుపుకు.

శాకోటబీజవిజయౌషధమూలచిత్రతైలత్రయంవిబుధదారుగుడూచ్యుపానం । శ్లీపదస్యమధుసర్షపహింగుధాన్యం వార్తాకశిగ్రురవిమూలవిలేపనంచ॥ ౮౮

టీక॥ శాకోటబీజ-కలుకానుగువిత్తులు, విజయా-బంగి, ఔషధమూల-సొంటి, చిత్ర-చిత్రమూలము, తైలత్రయ-వేపచమురు, కానుగనూనె, మంచినూనె, విబుధదారు-దేవదారు, గుడూచీ-తిప్పతీగె, ఉపానం-హంసపాది, మధు-తేనె, సర్షప-ఆవాలు, హింగు-ఇంగువ, ధాన్యం-ధనియాలు, వార్తాకం-ములక, శిగ్రు-మునగ, రవిమూల-జిల్లేడువేరు, వీని లేపనం - పూయుటచే, శ్లీపద-అరికాలికురుపును, నుత - చెపును.

తెలికురుపుకు.

బీజంశిగ్రుకరంజమూలకశమీజీమూతకంవాకుచీనిర్గుండీపటునాకులీసురతరుస్నుగ్భానుదుగ్ధాన్యపి । లాంగల్యుత్పలకన్యకాసహచరీశుంఠీవిశాలాగ్నికావృశ్చీకంమహిషాగవాదిఖురమానిఘ్నం తిచైజడప్రిణాం॥ ౮౯

టీక॥ బీజంశిగ్రు-మునగవిత్తులు, కరంజమూలక-కానుగవే, శమీ-జమ్మి, జీమూత-తుంగముస్తె, వాకుచీ-భావంచివిత్తులు,

డీ-నల్లవావిలి, పటు-సైంధవలవణము, నాకులీ-సర్పాక్షి, సురతరు-దేవదారు, స్నుక్క్-బొంతజెముడుపాలు, భానుదుగ్ధం-జిల్లేడుపాలు, లాంగలీ-నాగేటిగడ్డ, ఉత్పల-కలువగడ్డ, కన్యకా-కన్నెకొమరి, సహచరీ-పచ్చములుగోరింట, శుంఠి-సొంటి, విశాలా-పెద్దపాపర, అమ్లికా-పుల్లప్రబ్బలి, వృశ్చిక-తేలుకొండియాకు, మహిషాగవాదిఖురం-ఎనుముగిట్ట, ఆవుమొదలగువానిగిట్టలు, ఇవి పక్వజ్వలింం-అపచితీకురుపును, సద్యః-అప్పుడే, అనిఘ్నంతి-పోగొట్టును. ౮౯

నారికురుపునకు.

నాడీవ్రణస్యతిలసైంధవరాత్రియుగ్మాపామార్గచంచుపలపూతికనింబపత్రం । సౌవీరవజ్రరవిదుగ్ధనిశాంతధూమ్రపోటాపలం రుచకయోజనవల్లికాశ్చ॥ ౯౦

టీక॥ తిల-నూగులు, సైంధవ-సైంధవలవణము, రాత్రియుగ్మ-పసపు, మానిపసపు, అపామార్గ-ఉత్తరేణి, చంచుపల - ఆముదాలు, పూతిక-కానుగాకు, నింబపత్రం-వేపాకు, సౌవీర-కుడితి, వజ్ర-బొంతజెముడుపాలు, రవిదుగ్ధ-జిల్లేడుపాలు, నిశాంతధూమ్ర-కరిదువ, పోటాపల-వక్క, రుచక-సౌవర్చలవణము, యోజనవల్లికా - మంజిష్టి, ఇవి నాడీవ్రణేషు-నారికురుపులందు యోగ్యములు. ౯౦

కంఠరోగమునకు.

పాతంగాసనలోధ్రసైంధవకణాగోమూత్రపథ్యాత్రుటీదార్వీగ్రంథికదారుతీక్ష్ణచవికాతేజోవతీవత్సకాః । తాళీసాగ్నినిశాంతధూమకయవక్షారాశ్చవిశ్వౌషధం హ్రీబేరామయమాక్షికానివిదితంనిఘ్నంతికంఠామయం॥ ౯౧

టీక॥ పాతంగ-పతంగిచెక్క, అసన-వేగి,లోధ్ర-లొద్దుగ, సైంధవ-సైంధవలవణము, కణా-పిప్పలి, పథ్యా-కరకకాయ, గోమూత్ర-[illegible], త్రుటీ-నన్నఏలకులు, దార్వీ-మానిపసపు, గ్రంథిక - పిప్పలీమూల[illegible], దేవదారు-ప్ర, తీక్ష్ణ-మిరియాలు, చవిక-చవ్యము, తేజోవతీ-కంచింది, వత్సక-కొడిసె, తాళీస-తాళిసపత్రి, అగ్ని-చిత్రమూలము, నిశాంతధూమ-కరిదువ, యవక్షార-ప్ర, విశ్వౌషధం-సొంటి, హ్రీబేర-[illegible]వేరు, ఆమయ-చెంగల్వకోష్టు, మాక్షిక-తేనె, ఏతె, ఇవి కంఠామయం-కంఠరోగమును, నిఘ్నంతి-పరిహరించును. ౯౧

మంగునకు.

క్షౌద్రక్షీరతరుత్వచాకుశనిశా జాక్షీరలోధ్రామయా మంజిష్ఠా
శశిరక్తసార్ఫలినీకోలాస్థిదార్వీత్వచః। జంబూశాల్మలిజీరకాం
బుదమహీసారశ్చకృష్ణాతిలాః పాతంగంస గుడంజయంతినియ
తంవ్యంగంతథాలాంఛనం॥ ౯౨

టీక॥ క్షౌద్ర-తేనె,క్షీరతరుత్వక్-పాలచెక్క,కుశ-దర్భ,నిశా-
పసపు,అజాక్షీర-మేకపాలు,లోధ్ర-లొద్దుగ, ఆమయ-చెంగల్వకోష్టు,
మంజిష్ఠ-వ్ర,శశి-పచ్చకర్పూరము,రక్త-కుంకుమపువ్వు,సార్థ-మద్ది,ఫలి
నీ-ప్రేంకణపుచెట్టు,కోలాసి-రేగువిత్తులు, దార్వీ-మానిపసపు, త్వక్-ల
వంగచెక్క,జంబూ-నేరేడు,శాల్మలీ-బూరుగ,జీరక-జీలకఱ్ఱ,అంబుజ-
తుంగముస్తె,మహీసార-భూచక్రగడ్డ,కృష్ణా-పిప్పలీ,తిల-నూంగులు, పా
తంగ-పతంగిచెక్క,గుడం-బెల్లము, ఇవివ్యంగలాంఛనం-మంగును, వ్ర
ణమును,జయంతి-జయించును. ౯౨

మేఢ్రవ్రణమునకు.

ఊర్ధ్వారిచ్ఛదతుత్థగైరికవరామృత్కర్పరైలాశిలా యష్టీఖాదిర
సారసైంధవతిలాక్షౌద్రాజ్యహర్తాళికాః। సౌరాష్ట్రీరవిభూతి
కాచతిలజంసద్యోవజిచ్ఛోపజిచ్ఛాన్యేషాంవ్రణవత్తుమేఢ్రజను
షాంకార్యోగదానాంక్రమాత్॥ ౯౩

టీక॥ ఊర్ధ్వారిచ్ఛద-వ్రణహారమైనఆకులు,తుత్థ-పాలతుత్తము,
గైరిక-కావిరాయి,వరా-త్రిఫలములు,మృత్-మట్టి,కర్పర-తలపుర్రె,
ఏలా-ఏలకులు,శిలా-మణిశిల,యష్టి-యష్టిమధుకము,ఖాదిరసార-కాం
చు,సైంధవ-సైంధవలవణము, తిల-నూగులు, క్షౌద్ర-తేనె, ఆజ్య-నె
య్యి,హర్తాళీ-హరిదళము, సౌరాష్ట్రీరవిభూతికా-సౌరాష్ట్రి అయస్సు
న్నము,తిలజం-నూనె, సద్యోవజిచ్ఛోపజిత్-అపజిద్వ్రణహారమైనమం
దులు,వాపునుమాన్పుమందులును,అన్యేషాం-మిగిలిన, మేఢ్రజనుషాం-
మేహానమందుబుట్టిన, గదానాం-రోగములకు, క్రమాత్-క్రమముగా
వ్రణవత్కార్యః - పూర్వముచెప్పబడిన వ్రణహారమైన వైద్యమువలె
చేయదగినది, దీనిచే మేహానవ్రణములు మానును

యోనివ్రణమునకు.

రాస్నాసైంధవపంచకోలమరిచంజాజీద్వయంవృశ్చికం గీర్వాణ

పశిరీషసైంధవయవక్షారామయాజ్యాకం । మంజిష్ఠాగజకేసరీద్విరజనీ పత్తుంగముస్తావచా క్షీరద్రుమత్వగ్రుహా వల్కలేపనమపి ఘ్నంత్యాశుకైట్యంవిషం॥ ౯౯

టీక॥ పీతా-పచ్చిపసపు, హింగు-ఇంగువ, విళంగ-వాయువిళంగము, వనతులసీ-అడవితులసి, మూల-ముల్లంగి, అబ్దనామా-తుంగముస్తె, త్రివృత్-తెగడ, పాఠా-విషబొద్ది, త్రికటుక-త్ర, శిరీష-దిరిసెన, సైంధవ-సైంధవలవణము, యవక్షార-త్ర, ఆమయ-చెంగల్వకోష్ఠము, ఆజ్య-నెయ్యి, మంజిష్ఠా-మంజిష్ఠి, గజకేసరీ-నాగకేసరము, ద్విరజనీ-రెండుపసుపులు, పత్తుంగ-పొన్నగంటి, ముస్తా-భద్రముస్తెలు, వచా-వస, క్షీరద్రుమత్వగ్రుహావల్కలేపనమపి-మఱ్ఱి, అత్తి, రావి, జువ్వి, కలుజువ్వి, -ఈమందుల పానముకట్టుటవల్లయుటచేతను, కైట్యంవిషం-తేలువిషమును, అశు-శీఘ్రముగ, ఘ్నంతి-మాన్పును. ౯౯

లూతావిషమునకు.

సర్పిర్మాక్షికతైలగోమయరసాపామార్గరాత్రిర్వయఃసపథ్యాజాక్షమనశ్శిలాచతగరక్షీరద్రుమత్వగ్రుజాః । పాఠాగ్నికయష్టిచందనత్రుటీసింధూత్థగోపాంగనాః పానాలేపనయోగతఃప్రశమయంత్యాశ్వేవలూతావిషం॥ ౧౦౦

టీక॥ సర్పిః-నెయ్యి, మాక్షిక-తేనె, తైల-నూనె, గోమయరస-పేడనీళ్లు, అపామార్గ-ఉత్తరేణి, రాత్రిర్వయం-పసుపు, మానిపసుపు, సపథ్యా-కరక్కాయ, అక్ష-తాడికాయ, మనశ్శిలా-మణిశిల, తగర-తగరము, క్షీరద్రుమత్వక్-పాలచెట్లచెక్క, రుజా-చెంగల్వకోష్ఠము, పాఠా-విషబొద్ది, అగ్నికక-కావిరాయి, యష్టి-యష్టిమధుకము, చందన-శ్రీగంధము, త్రుటి-సన్నఏలకులు, సింధూత్థ-సైంధవలవణము, గోపాంగనా-సుగంధపాల, ఇవిపాన లేపనయోగతః-పాన లేపన యోగములచేత, లూతావిషం-సాలెపురుగువిషమును, అశ్వేవ-శీఘ్రముగ, ప్రశమయంతి-మాన్పును.

ఎలుకకాటునకు.

శిరీష లకుచ కేసరి సైంధవనిశాద్వయం ద్వౌ పత్రా సైర్యకాజిమూత్రైః ... కమనీభాండీర యోజనాః । మూత్రాస్వేదేన ... మూషకరజాః కాలప్రభృతిభింది కొంజాక్షా ... పునర్నవేంద్రలతిశాఘ్నంత్యాంమూషకాణాంవిషం॥ ౧౦౧

టీ॥ అర్క-జిల్లేడు,అళర్క-తెల్లజిల్లేడు,కపిత్థ-వెలగ, సైంధవ-సైంధవలవణము,నిశాద్వంద్వం-పసపు,మానిపసపు,అమృతా-అడవిబచ్చలి,సైరిక-గోరింట,జీమూత-తుంగముస్తెలు,అమర-దేవదారు, తాల-శ్రీతాళి,నాగదమనీ-నాగదాళి,భాంజీ-మంజిష్ఠ,పయోదారవ-చిత్ర,మార్జారాక్షి-తెల్లనేలగుమ్మడి,నిశాంతధూమ-కరిదుమ, కరజ-కలుకానుగువిత్తులు,కాలద్రుమ-నల్లతుమికి,నిర్గుండికా-నల్లవావిలి,గుంజా-గురిగింజ,అక్ష-తాండ్ర,అఖు-ఎలికెచెవిసాకు,పునర్నవ-గలిజేరు, ఇవి ఉందురూణాంవిషం-ఎలికలవిషమును,ఘ్నంతి-పోగొట్టును. ౧౦౧

పిచ్చికుక్కవిషమునకు.

మార్తాండదుగ్ధగుడతైలశిరీషపత్రతాంబూలకల్కనవచూర్ణనిశాంతధూమాః । అంకోలవాజిమృఘశిఖిశక్రపుష్పదుత్తూరకాఃస్ఫుటమళర్కవిషంనిహన్యాత్ ॥ ౧౦౨

టీక॥ మార్తాండదుగ్ధ-జిల్లేడుపాలు, గుడ-బెల్లము, తైల-నూనె, శిరీషపత్ర-దిరిసనపాకు, తాంబూలపత్ర-తమలపాకు, నవచూర్ణ-క్రొత్తసున్నము,నిశాంతధూమ-కరిదుమ, అంకోల-ఊడుగవిత్తులు, వాజిమృఘక-అశ్వగంధి,శిఖి-చిత్రమూలము,శక్రపుష్ప-కొండగోగు; దుత్తూర-ఉమ్మెత్త,ఇవిఅళర్కవిషం-పిచ్చికుక్కవిషమును,నిహన్యాత్-హరించును.

నఖదంతవిషములకు.

వటనింబశమీవల్కలశ్లేష్మాంతకద్విశాహంసపాదిగోజిహ్వాః । గిరిమృచ్ఛసోమవల్కానిఖిలంనిఘ్నంతినఖదంతవిషం ॥ ౧౦౩

టీక॥ వటనింబశమీవల్కల-మర్రిచెక్క,వేపచెక్క, జమ్మిచెక్క,శ్లేష్మాంతక-నెక్కెర,ద్విశా-పసపు,మానిపసపు,హంసపాది-హంసపాదు,గోజిహ్వా-ఎద్దునాలికె,గిరిమృత్-కొండమట్టి, సోమవల్కల-సోవిందచెక్క,ఇవినిఖిలం-సమస్తమైన,నఖదంతవిషం-గోటియొక్కయు పంటియొక్కయువిషమును,నిఘ్నంతి-పోగొట్టును. ౧౦౪

వృషము (వీర్యవృద్ధికి.)

మాతఃకాంచనగంధకాభ్రకరసనాగంతుకిజాతీఫలా వన్యాభూమధుకాష్టవర్గముసలీసాగోక్షురాస్త్రాగన్ధానా । కాకోలీమధుకేక్షురమర్కటీసురలతాబీజంచభంజీభవంనిర్యాసస్సలిలంచకాల్మలిరసౌజ

తీఫలంభూసితా॥ ౧౦౪॥ శిగ్రోః పుష్పఫలచ్ఛదాఘనరవం శ్వే
తాద్రికర్ణాహ్వయంమత్స్యాక్షీచ్ఛదనంతదంఘ్రిపృథుకాలర్యా
పయస్యావరీ। ధాత్రీకర్కటశృంగికాచకటుకంపద్మంప్రరోహే
వటోజీవంతీకశగోక్షురామృతలతామజ్జప్రియాళుస్తుకా॥౧౦౫॥
కేకీదుగ్ధజలంసితైక్షుపరసంక్షీరాజ్యరంభాఫలం మృద్వీకానవనీ
తమాక్షికమధూపుష్పంచఖర్జూరకం।గోధూమామయకాల
పాష్టికయుతంసర్వాణ్యమూనిధ్రువం రేతోవృద్ధికరాణ్యుశంతి
మునయఃసంవర్ధనాన్యంజసా॥ ౧౦౬

టీక॥ సూతః-పాదరసము, కాంచన-స్వర్ణభస్మము, గంధక-ప్ర,
అభ్రిక-అభ్రికభస్మము,కణా-పిప్పలి,శుంఠి-ప్ర,బిదారి-నేలగుమ్మడు,
వర్షాభూ-తెల్లగలిజేరు,మధుక-యష్టిమధుకము, అష్టవర్గ-సంజ్ఞాసూచ
నియందుఁజూడు,ముసలీ-నేలతాడి, మాష-మినుములు, అశ్వగంధ-పె
న్నేరు,శిమా-కరక్కాయ,శాకోట-కలుకానుగవిత్తులు, ఇక్షుర-గొలి
మిడివిత్తులు,మర్కటీ-దురదగొండి,సురలతా-దేవదారు, భంజీభవంబీ
జ-బంగివిత్తులు,నిర్యాస-అభిని,సలిలం-నీరు,శాల్మలిరస-వెలగబంక,జా
తీఫల-జాజికాయ,భూసితా-భూచక్రగడ్డ,శిగ్రోఃపుష్పఫలచ్ఛదాః-ము
నుగపువ్వు,మునుగకాయ,మునుగాకు,ఘనరవ-చిర్రి, శ్వేతాద్రికర్ణా-
మద్దిభేదము,మత్స్యాక్షీచ్ఛదనం-పొన్నగంటియాకు,తదంఘ్రి-ఆవేరు,
పృథుకాళర్యా-పాకుడువిత్తులు, పయస్యా-పాలభేదము, వరీ-చల్లగడ్డ,
ధాత్రీ-నెల్లి,కర్కటశృంగికా-కర్కాటకశృంగి, కటుకం-మిరియాలు,ప
ద్మప్రరోహం-తామరపువ్వు,వట-మర్రివిత్తులు,జీవంతీ-పాలాకు, గోక్షు
ర-పల్లేరు,అమృతాలతా-తిప్పతీగె, మజ్జ-చందనము, ప్రియాళు-మొర
బ,తుకా-తవక్షీరము, కేకీదుగ్ధజలం-టెంకాయపాలు,ఎళనీరు, సితా-చ
క్కెర,ఐక్షుపరసః-చెఱకుపాలు,క్షీర-ఆవుపాలు, ఆజ్య-నెయ్యి, రంభాఫ
లం-అరటిపండు,మృద్వీకా-ద్రాక్ష,నవనీతం-వెన్న, మాక్షిక-తేనె,మ
ధూపుష్పం-ఇప్పపువ్వు, ఖర్జూర-ప్ర, గోధూమ-గోధుమపిండి, ఆమ
ఘ-చెంగల్వకోష్ఠము, కాలపాష్టికయుతం-ఎర్రవత్తిబియ్యముతో, అ
మూనిసర్వాణి-ఈసమస్తద్రవ్యములను, రేతోవృద్ధికరాణి-వీర్యవృద్ధిక
రములని, మునయః-ఋషులు, ధ్రువం-నిశ్చయముగ, అంజసా-శీఘ్రి
మే,సంవర్ధనాని-శరీరవృద్ధికరములని,ఉశంతి-చెప్పుదురు, ౧౦౬

రసాయనములు.

హేమవ్యోమరసేంద్రగంధకవిషం యత్కాంతభల్లాతకీ పథ్యా
ఽక్షామలకానిగుగ్గులుశిలాజిత్వగ్ని గోకంటకాః । బ్రహ్మక్షోరు
హాభృంగశంఖకుసుమం మండూకపర్ణీ నిశా బ్రాహ్మీ నాగబలా
విదారిముసలివిశ్వౌషధం ముండినీ॥ ౧౦౭॥ బాణాకృష్ణపునర్న
వామిశికణావేల్లామృతాలాంగలీ నీలీవాయసజంఘికా కురవక
జ్యోతిష్మతీకింశుకాః । వంధ్యావాకుచికాకమాచిఖదిరాః కోలా
స్థిచక్షీరిణీపూలాసాకులవృద్ధదారుకకుభశ్చారగ్వధో పానహాః॥
౧౦౮॥ జీవంతీనవమల్లికాసననిశానింబాశ్వగంధావరీ నిర్గుండీల
శునం మహేంద్రలతికాదూర్వాస్సిరా శ్రేయసీ । ఇత్యేతానిరసా
యనానిసుసితాక్షౌద్రాజ్యదుగ్ధాన్యపి ప్రత్యేకంచజరావలీపలిత
హృచ్ఛాయాంచకుర్యాచ్చిరం॥ ౧౦౯

టీక॥ హేమ-బంగారు, వ్యోమ-అభ్రకము, రసేంద్ర-పాదరసము, గంధక-ప్ర, విష-నాభి, కాంత-సూదంటురాయి, భల్లాతకీ-జీడి, పథ్యా-కరక్కాయ, అక్ష-తాండ్ర, ఆమలక-నెల్లి, గుగ్గుళ-ప్ర, శిలాజిత్-కర్పూరశిలాజితు, అగ్ని-చిత్రమూలము, గోకంటక-పల్లేరు, బ్రహ్మక్షోరుహా-మోదుగ, భృంగ-గుంటగలేరు, శంఖకుసుమ-గిరికర్ణి, మండూకపర్ణి-మండెలగ, నిశా-పసపు, బ్రాహ్మీ-సరస్వతియాకు, నాగబలా-నాగముత్తవపులగము, విదారి-నేలగుమ్మడి, ముసలీ-నేలతాటిగడ్డ, విశ్వౌషధం-సొంటి, ముండినీ-బోడతరము, బాణ-వుంపలి, కృష్ణతిల-నల్లనూవులు, పునర్నవా-తెల్లగలిజేరు, కణా-పిప్పలీ, వేల్లా-వాయువిడంగము, అమృత-తిప్పతీగె, లాంగలీ-నాగేటిపణతగడ్డ, నీలీ-ప్ర; వాయసజంఘికా-కారుగొలిమిడిచెట్టు, కురువక-ఎఱ్ఱగోరింట, జ్యోతిష్మతీ-కంగొండి, కింశుక-ములుమోదుగు, ధాన్య-ధనియాలు, వాకుచీ-భావంచి, కాకమాచి-కాచుచెట్టు, ఖదిర-చండ్ర, కోలాస్థి-వెలగవిత్తులు, క్షీరిణీ-గూడపాల, పూలాస-పూలీ, ఆకులీ-తంగేడు, వృద్ధదారు-పరంగిచెక్క, కకుభా-మద్ది, ఆరగ్వధా-రేల, ఉపాన-హంసపాది, జీవంతీ-పాల; వనమల్లికా-అడవిమల్లె, అసన-పొన్న, నిశా-పసపు, నింబ-వేము, అశ్వగంధ-పెన్నేరు, వరీ-చల్లగడ్డలు, నిర్గుండీ-నల్లవావిలి, లశున-వెల్లుల్లి, మహేంద్రలతా-మహేంద్రవారుణిలత, దూర్వా-గరికె, సిరా-ముయ్యాకుపొన్న, శ్రేయసీ-ఏనుబొద్ది, అగరుగొంతె, సితా-చక్కెర, క్షౌద్ర-తేనె, ఆజ్య-నెయ్యి, దుగ్ధ-పాలు, ఇవి ప్రత్యేకించి వేఱువేఱుగా, జరావలీపలితహృత్-జరా-ముప్పను, వలీపలిత-నెఱలను, హృత్-హరించునవి, చిరం-బహుకాలపర్యంము, ఛాయాంచ-కాంతినిని, కుర్యాత్-చేయును. ౧०

ఇత్యేతత్క్వాథకల్కాజ్యతైలలేహ్యరసాయనం। పానాభ్యంజ
నలేపైశ్చనస్యవస్త్యవగాహనైః॥ ౧౧౦॥ ధారావగాహనశ్రై
వప్రయుంజ్యాత్సర్వమాపతః ॥

టీక॥ ఇతి-పూర్వోక్తప్రకారమైన, ఏతత్ - ఈవస్తువులు క్వాథకల్కాజ్య తైలలేహ్యరసాయనం-క్వాథ-కషాయమును, కల్క-కల్కము, ఆజ్య-నెయ్యి, తైల-నూనె, లేహ్య-లేహ్యము, రసాయనం-రసాయనమును, పానాభ్యంజనలేపైశ్చ-పానము చేయుటచేతను, అభ్యంజన-స్నానము చేతను, లేపైశ్చ-శరీరమునకు పూయుటచేతను, నస్యవస్త్యవగాహనైః-నస్య నస్యముచేతను, వస్తి-వత్తిని కాల్చి మూర్కొనుటచేతను, అవగాహన-స్నానము చేయుటచేతను, ధారావగాహనైశ్చ - ధారనీటిచేత స్నానము చేయుటచేతను, సర్వౌషధం-ఈసమస్తములగు మందులును, ప్రయుంజ్యాత్ -ప్రయోగింపవలెను. ౧౧౦

దోషములు శమించురసములు.

మధురామ్లకటుస్నేహస్నిగ్ధోష్ణం వాతభేషజం॥౧౧౧॥ కాషాయ
తిక్తమధురఘృతశీతైశ్చ పైత్యకే। తిక్తోషణకషాయాశ్చ క్షౌద్రం
తీక్ష్ణోష్ణకృత్కఫే॥౧౧౨॥ వాతపిత్తంకషాయాహా వాతశ్లేష్మాణ
మూషణః। పటుశ్చపిత్తశ్లేష్మాణం హరేత్తిక్తకషాయకౌ॥౧౧౪॥
తత్కాలేచోపయుంజీత మిశ్రభావైస్సమస్తకే। ఇమంసమస్తరో
గాణాం ప్రశస్తౌషధసంగ్రహం॥ ౧౧౫॥ అకార్షీద్బాలబోధార్థ
మవధానసరస్వతీ ॥ ౧౧౬

టీక॥ మధురామ్లకటుస్నేహస్నిగ్ధోష్ణం-మధుర-తీపు, ఆమ్ల - పులుసు, కటు-కారము, ఉప్పును, స్నేహ-నెయ్యి, స్నిగ్ధోష్ణములును, వాతభేషజం-వాతహరద్రవ్యములు, కషాయతిక్తమధురఘృతశీతైశ్చ-కషాయ-వగరు, తిక్త-చేదు, మధుర - తీపు, ఘృతం-నెయ్యి, శీతైశ్చ-శీతములను, పైత్యకే-పైత్యరోగములకుమందులు, తిక్తోషణకషాయాశ్చ-తిక్త-చేదు, ఊషణ-కారము, కషాయ-వగరును, క్షౌద్ర-తేనెయు, తీక్ష్ణోష్ణకృత్-ఉష్ణపదార్థములును, కఫే దోషఘ్నం-శ్లేష్మహరద్రవ్యములు, వాతపిత్తం-వాతపిత్తమును, కషాయాహా-వగరుపులుసులుహరించును, వాతశ్లేష్మాణం - వాతశ్లేష్మమును, తిక్తకకషాయకౌ-చేదువగరులు హరించును, సమస్తకే-త్రిదోషములయందును, మిశ్రభావైః-ఈరసములకూడికచేత, తత్కాలేచోపయుంజీత - ఆయాకాలానుసారముగ ప్రయోగింపవలెను, ఇమం ఇది, సమస్తరోగాణాం అన్నిరోగములకు, ప్రశస్తౌషధసంగ్రహం ప్రశస్తమైన ఔషధసంగ్రహము, బాలబోధార్థం-బాలబోధార్థముగ, అవధానసరస్వతీ-అవధానసరస్వతియనుపండితుండు, అకార్షీత్ -చేసెను. ౧౧౬

వైద్యశతశ్లోకి - ముగిసెను

[illegible]